

॥ ਹਰਿ:ਅੱਖਿਆਦ ॥
ਹਰਿ:ਅੱਖਿਆਦ, ਨਿਧਿਆਦ, ਪ੍ਰਕਾਸ਼ਿਤ

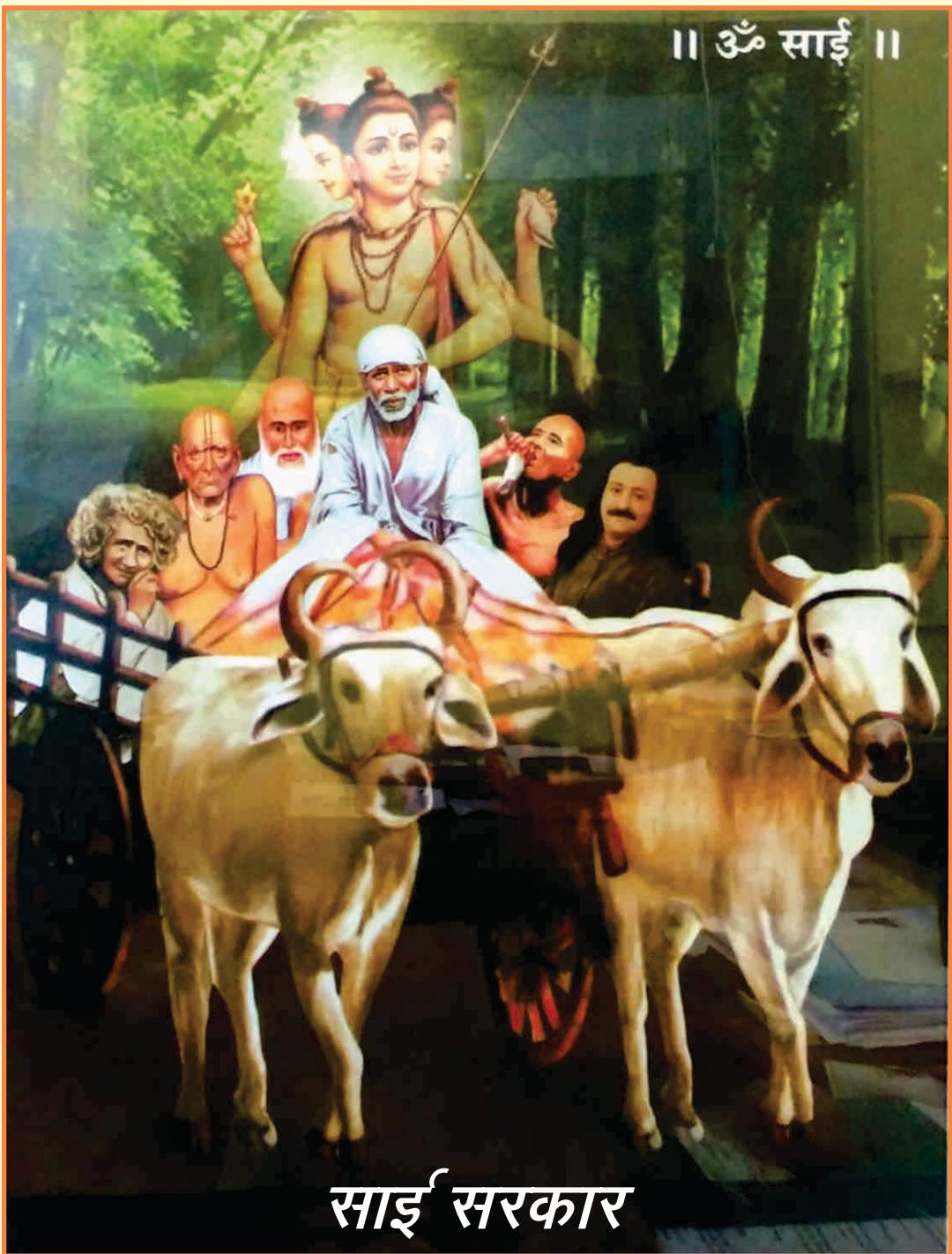
ਹਰਿ: ਅੱਖਿਆਦ ਗੁਰੂ

“ਮਾਰੇ ਸਮਾਜਨੇ ਬੇਠੋ ਝਰਵੋ ਛੇ.” - ਸ਼੍ਰੀਮੋਟਾ

ਜਵਨਨੁਂ ਕੋਈਪਣਾ ਕ੍ਰੋਚ ਅਤੇ ਵੁਂ ਨਥੀ ਕੇ ਜੇਮਾਂ ਰਹੀਨੇ ਆਧਿਆਤਮਿਕਤਾਨੋ ਵਿਕਾਸ ਨ ਜਥੰਦ ਸ਼ਕੇ. ਜਵਨਨੀ ਏਕ ਏਕ ਪ੍ਰਵ੃ਤਿਓਥੀ ਆਪਣੇ ਤੇ ਤੇ ਪ੍ਰਵ੃ਤਿਓਨੇ ਏਵੀ ਰੀਤੇ ਕਰਵਾਨੁਂ ਰਾਖੀਏ ਕੇ ਜੇਥੀ ਆਪਣਾ ਹਵਾਲਾ ਭਾਵਨਾਓਂ ਦਿਨਪ੍ਰਤਿਦਿਨ ਉਧੰਗਾਮੀ ਬਨਾਂ ਕਰੇ. ਮਾਤਰ ਤੇ ਤੇ ਪ੍ਰਵ੃ਤਿ ਆਪਣਾ ਮਨਮਾਂ ਮਹਤਵਪਣੇ ਭਾਗ ਨਹਿ ਭਜਵਤੀ ਹੋਯ. ਪਰਤੁ ਤੇਨਾ ਵਡੇ ਆਪਣ੍ਹੂ ਜਵਨ ਕੇਵੀ ਰੀਤੇ ਘਢਾਧ ਛੇ, ਤੇਵੀ ਰੀਤੇ ਜ ਤੇ ਕਰਵਾਮਾਂ ਆਪਣ੍ਹੂ ਫਿਲਿੰਡੂ ਅਨੇ ਵਰਤਨ ਰਹਿਆ ਕਰਿਆ। ਏਟਲੇ ਜ ਤਮਾਰੇ ਜਵਨਨੀ ਸਾਧਨਾ ਸਾਧਵਾਨੀ ਸਾਚੀ ਲਗਨੀ ਲਾਗੀ ਹਥੇ ਤੋ ਕੋਈਪਣਾ ਕ੍ਰੋਚਮਾਂ ਤਮੇ ਜੜ੍ਹੇ ਜਵਨਨੀ ਸਾਧਨਾ ਸਾਧੀ ਸ਼ਕਣੋ.

॥ॐ साई॥

साई सरकार

હરિ: ઊં આશ્રમ, નડિયાદ.

પ્રકાશિત

હરિ: ઊં ગુંજ

દ્વિમાસિક-સામચિક

વર્ષ : ૧૧ મું

એપ્રિલ-૨૦૧૬

* ટ્રસ્ટી મંડળ *

શ્રી ગૌતમભાઈ વાડીભાઈ પટેલ
 શ્રી સનતકુમાર વિષણુકાન્ત પટેલ
 શ્રી રાજેન્દ્રભાઈ બી. રાવલ
 શ્રી જિતેન્દ્રકુમાર જી. અમીન
 શ્રી જોગેશભાઈ ડી. પટેલ

નિઃશુલ્ક સામચિક

હરિ: ઊં ગુંજ અંગે

- ભેટની રકમ હરિ: ઊં આશ્રમના નામે ચેક અથવા મનીઓર્ડરથી કાર્યાલયને સરનામે મોકલવી.
 (ઇન્કમટેક એક્ટની કલમ-૮૦ જ-
 (૫) ની નીચે ભેટની રકમ કરમુકિત્ત પાત્ર છે.)
- હરિ: ઊં આશ્રમ
 પો. બો. નં. ૭૪, નડિયાદ,
 પીન: ૩૮૭૦૦૧.
 ફોન: (૦૨૬૮) ૩૨૪૬૨૮૮

નિવેદન...

જ્યાં ન પહોંચે રવિ ત્યાં પહોંચે કવિ
 જ્યાં ન પહોંચે કવિ ત્યાં પહોંચે અનુભવી.
 “શાનં ભાર: કિયા વિનાં”
 કિયા-બ્યવહાર વિનાનું જ્ઞાન એટલે કે આચરણમાં
 ન ઉત્તરેલું જ્ઞાન એ તો માત્ર ભાર રૂપ છે. શાખ-પાંડિત્ય
 રૂપી જ્ઞાન એ સાચું જ્ઞાન નથી. એ તો કેવળ બાધ્ય પ્રદર્શન
 છે.

તત્ત્વાનુભવ એ જ સાચું જ્ઞાન છે અને એ અનુભવ
 થાય ત્યારે જ એ જ્ઞાન વિજ્ઞાનની કોટિએ પહોંચે છે. પણ
 એ જીવ જગતની દસ્તિએ પંડિત ના હોય છતાં એના વિચાર
 અને વાડીમાં શાખનાં રહસ્યો સ્વયં આપોઆપ પ્રગટ થાય
 છે.

પૂછું શ્રી મોટાની સાધના પ્રશ્નાલી થી ભક્તિ માર્ગીય છે નામ
 સાધના અને પ્રભુપ્રાર્થના એ બે પાયાના સ્થંભ છે. જેના
 દ્વારા મન શુદ્ધ થઈ અંતર્મુખ બને અને વિચારોની શૂંખલા
 ધીમે ધીમે શિથિલ થઈ જાય એ પ્રકારનો સતત અભ્યાસ
 આવશ્યક છે. મન, બુધ્ય પ્રાણાદિત અને અહંકારમુક્ત
 થવાથી અપરા પ્રકૃતિના પંજામાંથી મુક્ત થઈ શકે છે તેનું
 પ્રતિપાદન પૂછું શ્રી મોટાએ કર્યું છે.

સર્વ સાધક સ્વજનોને અમારા

હરિ: ઊં !

મનેજંગ ટ્રસ્ટીશ્રી,
 હરિ: ઊં આશ્રમ, નડિયાદ

હરિ: ઝંગુંજ

વર્ષ : ૧૧મું

જૂન-૨૦૧૬

* લેખન : સંકલન *

ડૉ. ચંપકભાઈ ર. મોદી
નડિઆદ.

* સંપાદન *

ડૉ. ઉધાબેન ખેર

ડૉ. બેલા આર. શાહ

- ❖ પ્રતિ ૨ માસે તારીખ ૧૦ થી ૨૦ માં અંક પ્રગટ થાય છે.
- ❖ સરનામું બદલાયું હોય તો ગ્રાહકે નંબર સાથે તાત્કાલિક કાર્યાલયમાં લેખિત જાણ કરવી.

* સાધક-લેખકોને નિમંત્રણ *

શ્રી મોટાના સાધકો-ભાવકો ને તથા અન્ય લેખકો-કવિઓએ 'હરિ: ઝંગુંજ' દ્વિમાસિક માટે તેમનું સાહિત્ય કાગળની એક બાજુ સુવાચ્ય હસ્તાક્ષરે કાર્યાલયમાં મોકલી આપવું.

● લખાણ અંગો ●

- * શ્રી મોટાના સાહિત્ય વિષયક
- * શ્રી મોટાના જીવન વિષયક
- * પોતાના મૌન-સાધનાના અનુભવો
- * કાવ્ય, નિબંધ, વાર્તા કે સંવાદ સ્વરૂપે સાહિત્ય મોકલવું.
- * નડિઆદ આશ્રમ પ્રવૃત્તિ વિષયક
- * યોગ્ય સમયે સામયિકમાં કૃતિને સ્થાન આપવામાં આવશે.
- * લેખકના કે અન્ય સાહિત્યકારના વિચારો, શ્રી મોટાના અને લેખકના પોતાના અંગત વિચારો છે.

અનુક્રમણિકા

ક્રમ	વિષય	પૃષ્ઠ
૧.	પામે તે આત્મ પ્રેરણા	૩
૨.	જીવન ગીતા	૫
૩.	સમર્પણ	૧૦
૪.	જીવન સોપાન શ્રીમોટાનું દર્શન	૧૨
૫.	મૌન એટલે નિઃસ્પંદ મન	૧૩
૬.	જીવન સૌરભ	૧૪
૭.	સત્સંગ અંગે કોઈક ચિંતન!	૧૬
૮.	સનધકનું લક્ષણ અને સાત્ત્વિક શાન	૧૮
૯.	મનની શાંતિ:	૨૧
૧૦.	જીવન મહોત્સવ-આજ અને કાલ	૨૩
૧૧.	સમાજ કેવી રીતે ઉત્થાન પામે?	૨૫
૧૨.	શ્રી હરિકૃપા પ્રસાદી	૨૭
૧૩.	અલોકિક હિન્દુ સુગંધ	૨૮
૧૪.	લક્ષ્મીનું મહત્વ!	૩૧
૧૫.	જીવનસંધ્યાના આચાર!	૩૩
૧૬.	ખરો યજ્ઞ-જીવનયશ્શ!	૩૪
૧૭.	અનુભવનો પ્રભાવ	૩૫
૧૮.	અભેદોપાસના અને અભેદ ભાવનું પરિણામ	૩૭
૧૯.	દીર્ઘયુષા કેવી રીતે?	૩૮

અભીષ્ટા અને કૃપા

વ્યક્ત થવા કૃપાને તો, અભીષ્ટા શી જરૂરી છે!
ઉગાડવા અભીષ્ટાને, સાધનો પ્રાર્થનાદિ છે.
કૃપાને પામવા કાજે, પ્રચંડમાં પ્રચંડયે,
અભીષ્ટા દિલ જેને છે, કૃપા જીવતી ત્યાં જ છે.

૧ ‘પામે તે આત્મ પ્રેરણા’

પિપાસા જ્ઞાનની પૂર્ણ જાગતાં જાગતાં હૃદે;
ઉધ્વર મનાદિના દેશ-પંથે ઉગે અનુભવે. ૧

મનાદિ કરણો કેરી વૃત્તિ નિભન્ન પ્રકારની;
ઉધ્વર જીવન-જિજ્ઞાસા ત્યજાવવા મથાવતી. ૨

સંગ્રામ સાંપડે એવો સાધક-જીવને તદા;
ખેલતા ખેલતા વાધે ગુણને શક્તિ, ભવના. ૩

ગુણધર્મો કરણો કેરા પ્રાકૃતિક બધાય જે,
ચારે બાજુથી સંપૂર્ણ છોડાયે તે પ્રયત્નિ છે. ૪

પ્રપત્તિ ભાવે સંપૂર્ણ કેળવાઈ જતા પંથે;
પૂરો પ્રભુ-ભરોસે તે એવો ત્યારે રહી શકે. ૫

પ્રપત્તિ પામતા પંથે સંગ્રામ તો કેટકેટલા;
ઉમંગે કેળવી કેવા ! જાણે મહારથિ તદા. ૬

ઉત્સાહ ખંત ઉદ્યોગ ઘેલા કર્મને વિષે;
ઉમંગે કેળવી કેવા મથે તે હાઈ મેળવે. ૭

નિશ્ચય, બળ, ઉદ્યોગ, ખંત, ઉત્સાહ ધારણા;
કેળવી કેળવી ગુણો પામે તે આત્મા પ્રેરણા. ૮

સમર્પણ બલિદાન, ત્યાગ, યજ્ઞ-પરંપરા;
પામે તે પ્રગટાવીને જીવને શી ઋતંભરા.. ૯

‘જીવનગીતા’ :- પૃ. ૫૮

પ્રભુને નમરકાર

વ્યાપી રહો સકળમાં નિજ આત્મરૂપ
 છે વિશ્વમાંઠી સચરાચરનાથ તું ને
 બ્રહ્માદિ દેવ ગ્રાણ લોક તાણો પતિ તું
 એવા પ્રભુ હદ્યથી તુજને નમું હું.

જેને ન જન્મ ન જરા વળી છે ન નાશ,
 હંમેશ પૂર્ણ પભુ નિત્ય સ્વયં પ્રકાશ.
 છે નિર્વિકલ્પ પણ સંકલના કરે તું,
 એવા પ્રભુ હદ્યથી તુજને નમું હું.

‘તુજ ચરણો’: પૃ. ૨૩-૨૪

પ્રાર્થના

બાળકને જોતાં એના જેવી નિર્દોષતા જીવનમાં પ્રગટો; કોઈ પ્રેમી ખરા હદ્યના પ્રેમભાવવાળું જોઈએ તો એમના જેવો ખરેખરો પ્રેમ પ્રભુ પરત્વે આપણા જીવનમાં પ્રગટો; કોઈ સાચે સાચું કાર્ય કાર્યરત એના જીવને જોઈએ તો એના જેવી લઢણ આપણા ધ્યેય પરત્વે આપણને પ્રગટો; કોઈ સાધુ સંતને આપણે જોઈએ તો એમના જેવી સાધના કરવાની તીવ્ર તત્પરતાવાળી ભાવના અને શક્તિ તથા તેવું તેજસ્વી ઓજસ આપણા જીવનમાં પ્રભુકૃપાથી ,પ્રગટો; કોઈ નિર્મણ ભાવનાવાળા બહેન કે માતા જોઈએ તો એમના જેવી નિર્મણતા - મમતા અને સહનશીલતા આપણામાં પ્રગટો. કોઈક નૈસર્જિક સુંદર દશ્ય જોઈએ તો એના જેવો પ્રભુનો આવિર્ભાવ આપણામાં ઉદ્ભબવો.

‘જીવન સંશોધન’: પૃ. ૨૮૭ - ૨૮૮

૨. જીવનગીતા

એક બહુમૂલ્ય- સર્જન અને દર્શન

પૂ. શ્રી મોટાનાં સાહિત્ય-સર્જનમાં જીવનગીતાનું સ્થાન તદ્દન અનોખું અને જીવનોપયોગી સાહિત્યમાં બહુ ઊંચું છે.

આમ તો પૂ. શ્રી મોટાએ સાધનામાં પ્રવેશ કર્યો ત્યારથી જ તેમણે પોતાના અંતઃકરણની ગતિવિધિને પ્રાર્થના, સ્તૂતિ, નિવેદન, અને પદ સ્વરૂપે સર્જન કરી બહુ મોટું યોગદાન આપ્યું છે પરંતુ અનું પ્રકાશન પોતે જાતે કર્યું નથી. તેમનાં તમામ પવિત્ર પુસ્તકો પ્રગટ થયાં છે.

સાધનાકાળ દરમિયાન પણ ‘તુજ ચરણે’ એક ભિસ્તી પાદરીના છિંદુ ધર્મના ઈશ્વરનાં વિવિધ સ્વરૂપો અંગેની ટીકાત્મક વૃત્તિથી પ્રેરાઈને આકાર પામી હતી. સાધનાકાળ દરમિયાન પોતાના જીવનવિકાસના ઘણા જ ઉચ્ચ્ય તબક્કે ‘જીવનગીતા’ નું સર્જન થયું. જે એક વિશિષ્ટ પ્રકારનું સાહિત્ય-સર્જન છે.

સાધનાકાળ દરમિયાન ‘તુજ ચરણે’ એક ભિસ્તી પાદરીના છિંદુ ધર્મના ઈશ્વરનાં વિવિધ રૂપો અંગેની ટીકાત્મક વૃત્તિથી પ્રેરાઈને રચાઈ હતી. પરંતુ સાધનાકાળ વખતે દરમિયાન પોતાના જીવનવિકાસના ઉચ્ચ્યતમ તબક્કે ‘જીવનગીતા’ ની રચના થઈ જે એક અનોખી સર્જન પ્રતિભાની ઝાંખી કરાવે છે.

આમ તો પૂ. શ્રી મોટા બાળપણથી જ તેજસ્વી વિદ્યાર્થી હતા. ધર્મસંસ્કાર-શ્રદ્ધાભક્તિ, શ્રમસાધના અને જિજ્ઞાસા માતાપિતા પાસેથી ગળથૂથીમાંથી જ પ્રામ થયેલાં, સંસ્કૃત અને ગણિત એ બંને તેમના પ્રિય વિષય. મેટ્રિકની પરીક્ષામાં એમણે તે વિષયોમાં ઊંચા ગુણ પ્રામ કરી શાળાનું ગૌરવ વધાર્યું હતું. ગુજરાતી વિષય રાખી તેઓએ સ્નાતકની પદવી પ્રામ કરી ‘ગુર્જર ગિરા’નું મહત્વ સમજાવ્યું હતું. આર્થિક પરિસ્થિતિ નબળી અને કુટુંબની કારમી ગરીબી તેથી સખત પરિશ્રમ અને જીવનસંઘર્ષનો સામનો કરી તેમણે નિષાપૂર્વક અભ્યાસ કરતાં કરતાં જેટલું વંચાય તેટલું વાંચ્યું. ત્યારબાદ વાંચવાનો સમય પણ ભાગ્યે જ મળ્યો કારણ કે, દેશસેવાના ક્ષેત્રમાં તથા હરિજનસેવામાં આજીવન સમર્પિત થવાનો સંકલ્પ અને સેવાક્રતનું પાલન તેઓ નિષાપૂર્વક પ્રામાણિક રીતે શ્રદ્ધાભક્તિપૂર્વક કરતા, તેથી વાચન માટે સમય ક્યાથી મળે?

ત્યારબાદ ૧૯૨૭ થી પ્રભુમય બની રહેવાની સાધનામાં પ્રવેશ થતાં વાચન માટે તો બિલકુલ સમયનો અભાવ. રાત-દિવસ સાધના અને સેવામાં વ્યસ્ત છિતાં એ બંને પ્રવૃત્તિ પણ નિષાપૂર્વક પ્રભુપીત્યર્થે જ કરતા અને જીવનનાં સાત્ત્વિક આનંદનો અનુભવ કરતા. જિજ્ઞાસા અને સાધનાની ભાવના એ જ જીવનનું લક્ષ્ય અને દર્શન.

૪૮ પૂ. શ્રી મોટાના પરિવારને સાહિત્ય સર્જન અને કલાદર્શનની કુદરતી બક્ષીશ. જ્યેષ્ઠ બંધુ જમનાદાસ ઉત્તમ પ્રભાવોત્પાદક કુશળ વક્તા. જિજાસુ અને વળી અભ્યાસી. તેમના લઘુબંધુ મૂળજ્ઞભાઈ તો ભગત અને સૌથી નાના શ્રી સોમાભાઈ ભાવસાર જેમણે બાલસાહિત્યના ક્ષેત્રે યશકીર્તિ અને નામ-સન્માન પ્રામ કર્યો હતાં.

પૂ. શ્રીમોટા પણ સાહિત્ય રચિક. સાહિત્યસર્જનની કલા અને કૌશલ્ય તેમનામાં સાહજિક. પ્રથમ પ્રયાસમાં તેમણે એક નવલક્ષ્યાનું સર્જન કરેલું. ‘ભાવજ્યોતિ’ ના લેખકના બે બોલ પૃષ્ઠ ૧૨ માં તેનો ઉલ્લેખ છે. પરંતુ પોલીસ જમી દરમિયાન તે ગૂમ થઈ ગઈ. પૂ. શ્રીમોટાએ કદીય સાહિત્યસર્જન કરવાના હેતુથી કાંઈ લઘું નથી પરંતુ પોતે સ્વયં સાધનામાં/ પ્રવેશ કર્યો ત્યારથી જે કંઈ લઘું છે એ તો તેઓશ્રીએ જે તે પ્રસંગે, જે કાંઈ અનુભૂતિ થઈ તે આંતરિક હકીકતોનું સંનિષ્ઠ અને પ્રામાણિક નિરૂપણ છે અને તે વર્ણન પણ શ્રીમભુયરણે નિવેદન રૂપે હોવાથી એ સર્વ કૃતિઓ ભક્તિની પ્રસાદી રૂપે સમર્પિત છે.

સંસ્કૃત કાવ્યશાસ્ત્રના અક્ષરમેળ તથા માત્રામેળ છંદોના લયુ પૂ. શ્રી મોટાને સહજ તેથી તમામ લોકપ્રિય સંસ્કૃત વૃત્તોમાં તેઓશ્રીએ ૧૮૨૩ પદ્ધી કેટલીક સુંદર પ્રાર્થના - કૃતિઓની રચના કરી પરંતુ દેશસેવા ખાતર સંકલ્પ કર્યા બાદ તે તમામ પ્રવૃત્તિઓનો ત્યાગ કર્યો. ત્યારબાદ કોઈપણ ધર્મગ્રંથ કે શાસ્ત્રીય ગ્રંથો વાંચવાનો સમય મળ્યો નહીં. શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતા પણ તેમણે વાંચેલી નહીં. ૧૮૨૩ થી સાધના કરતાં કરતાં ૧૮૩૨ ના સમયગાળા દરમિયાન તેમના હૃદયમાં જે જીવન સમજણ અને જ્ઞાનજ્યોત પ્રગટેલી-એ વખતે શ્રીમદ્ ભગવદ્ગીતા વાંચવાનો કુદરતી સંજોગ પ્રામ થયો હતો.

પૂ. શ્રી મોટા નવસારીમાં હરિજન આશ્રમના સંચાલક તરીકે ૧૮૩૨ માં સેવાઓ પ્રદાન કરતા હતા. ત્યારે એક યુવાને પોતાના આ શિક્ષક પાસે પોતાની ‘ગીતા’ વિષે જાણવાની જિજાસા વ્યક્ત કરી. આ યુવાન તે લંડન નિવાસી શ્રી નીછાભાઈ સોલંકી. જેઓ પૂ. શ્રીમોટાના હવે સ્વજન બન્યા છે. એ જ વર્ષે પૂ. શ્રીમોટાને વીસાપુર જેલમાં કેદ કરવામાં આવ્યા હતા. ત્યારે તેમણે પ્રથમ વખત જ ગીતાના વાચનનો પ્રથમ પ્રયાસ કર્યો. પ્રથમ પ્રત્યેક અધ્યાય એ કેટલીકવાર વાંચતા અને પદ્ધી. એ અધ્યાયનો ધ્વનિ-વિવરણ રૂપે અનુષ્ઠાપ છંદોમાં લખતા, પદ્ધી. એક બે વખત વાંચતા. સરળ સમજ શકાય તેવી ગુજરાતી ભાષામાં તેમણે ‘જીવનગીતા’ નું સર્જન કર્યું તે સમશ્લોકી ગુજરાતી અનુવાદ નથી. તેમાં ભાષ્ય, ટીકા, કેવિવેચન નથી. કેવળ ગીતાના તત્ત્વજ્ઞાનનું ગુજરાતીમાં સરળ અને સુબોધ નિરૂપણ છે. તું સાંભળ એમ કહી પ્રેમભાવપૂર્વક માતાને ‘જીવનગીતા’ વાંચી સંભળાવી પરંતુ પોતે તે લખી છે તેમ જણાવ્યું નહીં. સૂરજબાએ પ્રસન્નતા પૂર્વક કહ્યું : “ગીતાનો ઉપદેશ સમજાય તેવો સરળ અને સરસ છે.”

આશ્ર્યની વાત એ છે કે ૧૮૩૨ માં લખાયેલી એ ‘જીવનગીતા’નું પ્રકાશન ૧૮૫૩ માં

થયું ત્યાં સુધી ૨૧ વર્ષ - પર્યત તેની હસ્તપ્રત સુરક્ષિત રહી અને એટલું જ નહીં પણ ત્યાં સુધી કોઈને આ અમૂલ્ય સર્જનની જાણ પણ ન કરાઈ. પૂ. શ્રીમોટાએ સંયમ અને ગુપ્તતાની અજોડ શક્તિ કેળવેલી એનો આ અપૂર્વ પુરાવો છે. જો કે તેઓએ સમગ્ર વ્યક્ત જીવનવ્યવહાર દ્વારા પોતાની અનુભવદશાની આજપર્યત ગૂઢ અને ગુમ જ રહેવા દીધી છે.

‘જીવનગીતા’ ના પ્રકાશન પહેલાં વેદાભ્યાસી પુરાણશાસ્ત્રોના પારંગત શ્રી વિષ્ણુદેવ પંડિતને તે હસ્તપ્રત વાંચવા આપી. તેમણે પ્રકાશન કરતાં પહેલાં પ્રત્યેક અધ્યાયના મારંભમાં તેનો મર્મ સૂચવાય તે રીતે ગઘલખાણ લખાય, કેટલાક મહત્વનાં શ્લોકોની ભૂમિકા સમજાવાય તેવી પ્રસ્તાવના લખવા સૂચવ્યું. પૂ. શ્રી મોટાએ તે મુજબ ‘જીવનગીતા’ તૈયાર કરી ટૂંક વિવેચન સાથે ‘જીવનગીતા’ની પ્રથમ આવૃત્તિની ૫૦૦ નકલ ૧૮૫૩ માં પ્રકાશિત કરી. બીજી આવૃત્તિમાં સંગ્રહાનો હેતુ, ‘પામે તે આત્મપ્રેરણા’ જીવનવિકાસનાં અંગો. ‘મનાષ્ક’ તથા અહાર વિષે, ‘દિલનો ભાવ’, ‘૨મે જે નિત્ય’ મારામાં તેનો ઉમેરો થયો. બીજી, ત્રીજી અને ચોથી આવૃત્તિમાં તેમણે કરેલું ઉમેરણ સંશોધનાર્થે થયાનું પૂ. શ્રીમોટાએ નોંધ્યું છે. ચોથી આવૃત્તિનું પ્રકાશન એ ‘જીવનગીતા’નું પૂર્ણરૂપ છે. તેમાં ગીતાનો મૌલિક મર્મ પ્રગટ થયો છે. જેમણે ગીતા કે શાસ્ત્ર વાંચ્યાં નથી પરંતુ ઉત્કટ અને નિરંતર સાધનાથી જે અનુભવ પામ્યા અને અનુભવ પણ જેમ જેમ વિકસતો ગયો તેમ તેમ ‘જીવનગીતા’ માં પૂર્તિરૂપે તે ઉમેરાતો ગયો. ‘જીવનગીતા’ એ પૂ. શ્રી મોટાના અનુભવ વિકાસની પ્રમાણગાથા છે.

પારકાના ભલા સારુ ઉઠાવેલો બધો શ્રમ,
રહે તેમાં પ્રભુ ભાવ હૈયે તો કર્મયજ્ઞ તે.

અધ્યાય ૩ : ૧૧

સર્વોપનિષદ્ધો ગાવો દોંધા ગોપાલનન્દનઃ ।
પાર્થો વત્સઃ સુધિર્ભોક્તતા દુઃખં ગીતામૃતં મહત् ॥

ગોપાલનન્દને ઉપનિષદ્ધો દોહીને આપેલું ગીતામૃત એટલું સરસ છેદ કે એને પચાપવાને પૂ. શ્રીમોટા જેવા ગીતાને આપણા માટે સુપાચ્ય બનાવે એ જરૂરી લાગે છે. મૂળ ગીતા વાંચતા અસંખ્ય પ્રશ્નો ઉદ્ભવે એ સ્વાભાવિક છે તેથી તેના નિરાકરણ વિષે સંતપુરુષો અને તત્વચિંતકોમાં પણ મૂળભૂત ભેદો પ્રવર્તે છે કેટલાક તો વણ ઉક્ત્યા જ રહે.

કુરુક્ષેત્રના આદિમાં છે ગીતાશાસ્ત્ર,
કુરુક્ષેત્રના અતમાં છે શાંતિપર્વ

કવિવર્ય ન્હાનાલાલ

જીવનગીતાની બીજી સંવર્ધિત આવૃત્તિની પ્રસ્તાવના પૂ. શ્રીમોટાએ તત્કાલીન ગુજરાત રાજ્યના મુખ્ય સચિવ શ્રી લલિતભાઈ ર. દલાલ પાસે લખાવી. ૧૯૬૬ જૂનની ૮મીના રોજ હરિજન આશ્રમ. સાબરમતીમાં થોડું લખ્યું. ૧૯૬૭ માં ડાંગના જંગલમાં એકાંતવાસ દરમિયાન

‘જીવનગીતા’ની આવૃત્તિ માટે ઉમેરણ થયા પછી તા. ૧૫-૬-૬૮ના રોજ હરિ ઊં આશ્રમ સુરતમાં શ્રીમોટાએ ‘બેબોલ’ લખ્યા. પાંચ હજાર નકલ માત્ર બે વર્ષમાં/ જ વેચાઈ ગઈ. તેમનાં પ્રકાશિત ગ્રંથોમાં ટૂંકા ગાળામાં આટલી બધી નકલોનું વેચાણ- એ ગ્રંથમ ઘટના હતી.

ત્રીજ આવૃત્તિ પ્રગટ થતાં પહેલાં પૂં શ્રી મોટાએ ૧૯૭૧ માં ફાજલપુરના ફર્મિલાઉસમાં ‘જીવનગીતા’ ને નવું જ રૂપ આપ્યું. તેમાં ‘ગીતા વિષે’, ગીતા-હાર્દ ભાવે વિકાસ વર્તને ‘ગુણ નિરૂપણ’ તથા ‘પરિણામ તણી આશા’ વિષે શ્લોકો લખ્યા. તેથીય વિશેષ આ આવૃત્તિનું મહત્વનું અંગ. ‘જીવનગીતા’માં તેમણે ૧૯૭૨ માં જે શ્લોકો લખેલા. એમાંના ઘણા શ્લોકોનું અધિક સ્પષ્ટીકરણ કર્યું. તે અંગેના શ્લોકો ફૂટનોટ રૂપે ઉમેર્યા તેથી આ આવૃત્તિ તદ્દન સ્વતંત્ર ગ્રંથ રૂપે પ્રગટ થઈ. ભાવકોનો પ્રતિસાદ સરસ મળ્યો. તેની બેહજાર નકલો પાંચ વર્ષમાં ઘેરઘેર પહોંચી ગઈ.

યોથી આવૃત્તિમાં બીજા ૬૦૦ શ્લોકનું ફૂટનોટ રૂપે ઉમેરણ કર્યું. ૧૯૭૬ માં ફેબ્રુઆરીની ૫ મી તારીખે તેના નિવેદનમાં લખ્યું. ‘જીવનગીતા’ની અધિકૃત સંશોધિત સવર્ધિત આવૃત્તિ બની છે. પૂં શ્રી મોટાએ આ આવૃત્તિના પ્રકાશન પછીના પાંચ મહિના પછી દેહત્વાગ કર્યો.

‘શ્રીમદ ભગવદગીતા’ શ્રીકૃષ્ણ ભગવાને ૧૮ અધ્યાયોમાં ઉપદેશ રૂપે અમૂલ્ય ભેટ આપી છે. પૂં. શ્રી મોટાની ‘જીવનગીતા’ માં ‘સંગ્રામનો હેતુ’ ઉમેરાતાં ઓગણીશ અધ્યાય થાય છે. સંગ્રામનો હેતુ એ ૧૮ મો અધ્યાય નથી પરંતુ ‘જીવનગીતા’ ની ભૂમિકા રૂપે તેને ઉમેરતાં મૂળનો ૧૮ મો અધ્યાય એ ૧૮ મો ગણી શકાય. કોઈપણ પ્રકારના વિશિષ્ટ પ્રચાર વિના તેની ૧૦૭૫૦ નકલો લોકોના હાથમાં પહોંચી ગઈ. ‘જીવનગીતા’ ની સાતમી આવૃત્તિ યોથી આવૃત્તિનું જ પુનર્મુદ્રણ હોવાથી તે અધિકૃત પ્રકાશન છે. પૂં. શ્રી મોટા વિરચિત જીવનગીતા એ તેમનું અમૂલ્ય સર્જન છે.

સામાન્ય માનવી પણ ગીતાનું રહસ્ય સરળતાથી સમજ શકે તેવી સરળ-સુગમ ભાષા છે. ગુજરાતી ભાષાના જ અનોખા પ્રયોગથી ગીતા જેવા પુસ્તકમાં ભાવપ્રાગટ્યમાં પૂં. શ્રી મોટાએ ગજબ સિદ્ધિની અનુભૂતિની પ્રતીતિ કરાવે છે :

જે કર્મ છે તેને આચરવું તુજ ધર્મ છે
હાર કે જીત લાભાલાભ ના તુજ હાથ છે.
ઉપાડે ભાર કાં એનો ગાડાના શાન જેમ તું ?
અથડાઈ ભરે ખાલી ઘણીના બેલ તેમ તું.

અધ્યાય ૨.૮૨ તથા ૮૮

સંચારી જો થવા જાય, બાવાના બગડે બેય
ઘાટનો, ઘરનો ના રહે, કઢંગી સ્થિતિ પામણો.

અધ્યાય- ૫:૩૩

મન તો વાંદરા જેવું : દબાવાયે જ વાયુ જો,
સંચયે તે રહે : કિંતુ આ શેં વશ થાય ? કહો.

અધ્યાય- ૬:૪૬

કર્મન્દ્રિયાણિ સંયભ્ય ય આસ્તે મનસાનું પણ સરળ સુંદર ચિત્ર છે ;
અનેક જીતના ઘોડા ઘડે કે માનવી મને,
બેઠાડું આળસુ જેવા મિથ્યાચારી જ મૂર્ખ તે.

અધ્યાય. ૩: ૫

તેથી નિર્ણયમાં તારા જે જે કાર્ય - અકાર્યના
અનુભવીની પાસેથી બધા સિદ્ધાંત નિશ્ચલ
પૂરા તું સમજી લેજે, રહે તો ના ગાફેલ કશો ;
એને અનુસરી તારું શુદ્ધ વર્તન તું રાખજે.

અધ્યાય. ૧૬. ૩૦-૩૧

અનુષ્ટુપ

ટીપ્પણ જે જે તે - જે સમજણ જીવને
પ્રભુ કૃપાથી લીધી છે, તેનાથી સૌ લખાયું છે
પૂરેપૂરું જ તે સાત્ય એવો દાવો કશો નથી
લાગો વિચારતાં યોગ્ય તો સ્વીકારવું બુદ્ધિથી

એકાંતનો આનંદ અને મોજ મહાલવાની - માણવાની હંદ્યભાવના હજ સમાજમાં યોગ્ય પ્રમાણમાં પ્રગટી નથી. જીવનના ઓથારને હળવો કરવા કાજે પણ જરૂર એકાંતની ઘણી છે. આધ્યાત્મિક જીવનવિકાસ કાજે તો એકાંતની ઘણી જરૂર. મનમાં શાંતિ, પ્રસતતા કેળવવાને કાજે પણ એકાંતની જરૂર ખરી જ. આવા એકાંતની જ્ઞાનપૂર્વકની હેતુની સભાનતાયુક્ત સમજણ સમાજમાં જીવતી જાગતી થાય તો ઉત્તમ.

શ્રીમદ્ભગવદગીતા એકાંતને યોગ્ય સમર્થન આપે છે. જીવનના સાધકને કાજે તે અનિવાર્ય જ એવું નર્ધું એકાંત આ જીવે તો શ્રીપ્રભુકૃપાથી ભર્તીથી ભોગવ્યું છે. એકાંત તો હંદ્યના ભાવને એકાગ્રને કેન્દ્રિત થવામાં રચનાત્મક સાધન છે. જીવનના સાધકે તો જ્યાં જ્યાં ભયંકર એકાંત હોય. તેનો અભય કેળવવાના હેતુસર પોતે એકલા જ ઉપયોગ કર્યા કરવાની ખાસ જરૂર ભયંકર એકાંત પચવું સહેલું નથી શ્રેયાર્થનિ દિલ એવું એકાંત કદી પણ ભયંકર હોતું નથી.- મોટા

ઉદ્ભવી શેં શકે જ્ઞાન સંગ્રામ ક્ષેત્રે ઉપરે ?

પ્રશ્ન એવો ઊઠે સૌને, રહસ્ય એનું શું હશે ?

મને સમર્યા કરી ભાવે, મને જે ભજતો રહે ;

મને તે પામતો નિશ્ચયે, મારું વચન છે ખરે.

૩. સમર્પણ

જવનમાં માન-અપમાન, ચરણ ઓવારી નાખ્યાં છે;
 મળે જે જે જવનમાં તે, પ્રભુ તારી પ્રસાદી છે !
 અમારા એક જવનનો, પ્રભુ તું શ્રેષ્ઠ માલિક છે;
 ગમે જે રીત તું તેવો, ભલે ઉપયોગ અમ કરજે !
 અમારી ના હવે કોઈ બીજી મરજ રહેલી છે;
 બધી મરજ પ્રભુ તારાં ચરણમાં તો મૂકેલી છે !
 ઈશારે માત્ર પ્રભુ ત્યારે, અમારે ચાલવાનું છે;
 હવે કે યત્ન કરવાના અમારે ના બીજા રહે છે.

જવન-અનુભવ ગીત પૃ-૩૪૯

જવન - આધાર

જવનની આશ તુજ પર છે, જવન તુજ પર નભેલું છે;
 જવન તારાથી ચાલે છે, જવન આધાર પણ તું છે !
 અમ જવનનો સ્વામી તું, જવન નાવિક અમારો છે;
 જવન સંભાળનારો તું, જવનદાતા યતું અમ છે !
 જવન-શક્તિ અમારી જે ચરણથી નીકળેલી છે;
 ફરી ફરી તે બધે જ્યાં ત્યાં ચરણ પાછી સમાઈ છે !
 જવન અંદર પ્રભુ તું છે. જવન બહાર પણ તું છે;
 જવન જે જે બધું તું છે, જવનમાં તું જ વિલસે છે !

જવન-અનુભવ - પૃ. ૩૪૦

ગરીબનો બેલી

પ્રભુ બેલી ગરીબનો છે ન ગણશો માત્ર કહેવત તે;
 હકીકતમાં ખરેખર શો જવનનો તે અનુભવ છે !
 ગરીબ એક વાર થઈ જુઓ ગરીબ થઈને ચરણ ચૂમો;
 ગરીબ થઈને શરણ પામો, પછી તે દિલ સમજાશો,
 જવનમાં નમૃતા ટોચે, પૂરેપૂરાં જ્યાહી પહોંચે;
 ગરીબીમાં પછી પગલાં તહીં શાં માંડવા રહે છે !
 ગરીબ એ તો હદ્ય ઊગવું ચરણ સંપૂર્ણ શરણો જે;
 ગરીબી પ્રાણઘારી જે, કૃપાથી દિલ વરેલી છે !

અમારો ને ધાણી કેરો, હદ્ય-વ્યવહાર ન્યારો છે,
અમે બંને સમજુએ તે, ન એની કોઈને ગમ છે,

સમર્પણ પ્રાર્થના કરતાં

હદ્ય અજવાળું પ્રગટયું છે,

ફસાયેલ ફંદમાંથી સૌ,

સ્મરણમાંથી મુક્તિ આપી છે,

મતિ નહોતી, મતિ તેને,

કૃપા કરી આપી કેવીછે !

ચરણ સ્તવતા, ચરણ ભજતાં,

ચરણનું માહાત્મ્ય સૂજયું છે.,

અમારો વાદ ના કરશો

અમારી રીત જુદી છે.

પૂ. મોટા ચરણકમળમાં શત્ર શત્ર કરીએ વંદન

જેથી થાયે જીવન દિવ્ય મનનું મહેકે વંદન

જીવન-અનુભવ-ગીત : નિવેદન

૪. જીવનસોપાન શ્રીમોટાનું દર્શન

પુનર્જન્મ કેમ અને કયારે ?

આપણી આ ભવની પ્રકૃતિની ગતિ અને દિશા જેવા પ્રકારની હોય તેવા પ્રકારનો આપણો પુનર્જન્મ નિશ્ચિત છે તે પણ નક્કી. જે કોઈ જીવને ઉચ્ચ પ્રકારની ઉત્કટ લગની જે કોઈ એક વિષયમાં લાગે, તેવા જીવનો જન્મ વહેલો જ થાય, એટલે કે તુર્ત જ થાય. એવું ગણિત શાસ્ત્ર નથી. કોઈ સ્થૂળ વિષયની બાબતમાં ઉત્કટ લગની લાગે તો તેવાનો જન્મ વહેલો થાય તેવું પણ નથી. પરંતુ વિષયની ઉત્કટ પ્રકારની લાગણી જેટલા પ્રમાણમાં વધારે સાત્ત્વિક તેટલા પ્રમાણમાં તેનો જન્મ વહેલો થાય. તેવું કંઈક ખરું.

જેને આધ્યાત્મિક માર્ગની લગની લાગેલી છે, એવા ‘જીવ’નો જન્મ બીજા પ્રકારના ‘જીવો’ કરતાં ઘણો વહેલો થાય છે તેવો અનુભવ છે. બીજા પ્રકારના લોકોને જન્મ લેતાં પહેલાં ઘણું ઘણું અટવાવું પડે છે. તે પ્રકારની મૂંજવણ, ગુંગળામણ, અકળામણ ને લોલુપતાની ઉત્કટ દશામાંથી આધ્યાત્મિક માર્ગની લગનીવાળો જીવ વહેલો બચી જાય છે. મતલબ કે તેવી દશામાં તેને પડી રહેવું પડતું નથી. જીવને એ ઘણો મોટો લાભ છે.

શ્રદ્ધાની કસોટી

ભગવાન પરની શ્રદ્ધા એ તો નગદ નાણું છે. જેમ નગદ નાણા વડે કરીને ખપની ચીજ બજારમાંથી લઈ શકાય છે. તેમ ભગવાન પરની શ્રદ્ધા પ્રસંગ ઊભો થાય ત્યારે આપણને જો ટંડાર ન બનાવી શકે, તો એ શ્રદ્ધા તે શ્રદ્ધા નથી. પણ કોઈ પ્રકારની ખાલી આળપંપાળ છે એમ સમજવું.

ઉત્કટ ખેવનાનું મહત્ત્વ :

જે બાબતમાં હૃદયમાં ઉત્કટ ખેવના પ્રગટે છે, ત્યારે તે ખેવનાના વિષયમાં આપમેળે એકાગ્રતા પ્રગટ્યા કરે છે, ત્યારે તે ખેવનાના વિષયમાં મનન-ચિંતનમાં, મનાદિકરણ રહ્યાં કરે છે. વળી સાધનાની ભાવનામાં હૃદયની તેવા પ્રકારની ઝંખના ઘણો મોટો ભાગ ભજવે છે. હૃદયમાં ખરેખરી, પૂરેપૂરી એવી ઉત્કટ ઝંખના પ્રગટ્યા વિના પુરુષાર્થમાં સાચા પ્રાણ પ્રગટી શકતા નથી.

તેથી ઝંખનાને ઘણી ઘણી જરૂરની હકીકત સાધનાના કોગમાં ગણેલી છે. જે ‘જીવ’ને માનવી જીવનનું મહત્ત્વ જાગે છે તેને જ ઝંખના જાગી જાય છે. તેથી મળેલા જીવનના મહત્ત્વને પિછાનવાની ઘણી જરૂર છે. -

- ‘જીવનસોપાન’: પૃષ્ઠ - ૨૮૯

જીવન સાધના :

સાધના કરનારે ‘જીવે’ ગંભીરતાપૂર્વક વિચારવું પડે કે તેણે જીવનની સાધના કરવી છે કે પછી ખાલી રમત રમવી છે? જો સાધના કરવી હોય તો જીવનની સાથે ખાલી ખેલ મંડવામાં તો કશો સાર નથી. જે જીવ સધના કરવા પ્રેરાય છે. તેનો પ્રાણ જો સાધનાના કારણ-ભાવમાં પરોવાઈ ના શકતા હોય તો હજ એને સાધના કરવાનું દિલ જાગેલું નથી એમ સમજવું.

તો પછી એવા ‘જીવ’ શ્રી ગ્રબ્લુ કુપાની મદદથી પોતે વધારે જાગી જાગીને પોતાનાથી જે કંઈ બને તેની જાગૃતિથી તેવા પ્રકારના પ્રયત્નમાં લગાતાર મંડ્યા કરવાનું રહે છે. એવો પ્રયત્ન કરતાં કરતાં જ ભાવનાનું એકધારું વહેવાનું બની શકવાનું છે. જે મથશે તે પણ જ્ઞાનભક્તિપૂર્વક મથ્યા કરશે તે જ જાગી શકવાનો છે.

- ‘જીવનસોપાન’, પૃષ્ઠ : ૨૭૫

૫. મૌન એટલે નિઃસ્પંદ મન

મૌનની શક્તિ ખરેખર તો એક પ્રચંડ શક્તિ છે. એ શાંત, ગહન અને રહસ્યવાળી છે. શાંત સ્વસ્થ મન જ્યારે નિઃસ્પંદ હોય છે ત્યારે તે ‘જીવ’ મનથી પર થઈ શકે છે. તે વિના તો કદી જ નહીં તેવી દશા પ્રામ થતાં એને ચેતનની ઝાંખીનો અનુભવ થઈ શકે. સર્વ પ્રકારના વિચારથી મુક્ત થઈ જવાની અને અંતે તો કોઈપણ પ્રકારનો વિચાર નહીં કરવાની જીવનસધાના કરતાં કરતાં સાધકે તેવો અનુભવ પ્રામ કરી લેવાનો રહે છે. એવી દશાનો જ્યારે એને અનુભવ થાય છે તે વેળા પોતાને તે સાચી રીતે સમજતો હોય છે. પોતાની પર પોતાનો કાબૂ જમાવી શકવાની શક્તિને પોતે અનુભવ શકતો હોય છે.

આથી છે આ જીવનકળા માટે આપણે મનના તરલ, અશાંત, ઉગ્ર ને અસ્વસ્થ તરંગોને તેના આડાતેડાપણાને ને તેની એવી ગતિને શાંત કરી દેવામાં આપણે પહેલાં તો લાગી જવું પડશે. મનને યોગ્ય પંથે દોરી જવાનો તે ઉત્તમમાં ઉત્તમ માર્ગ છે. બુદ્ધિમાં જો પૂરેપૂરી જીવનવિકાસને યોગ્ય એવી સાચી એકાગ્રતા અને એકાન્ત રાખી શકતાં હોય, તેમાં કયાંય બ્રમજા કે કલ્પના ના હોય, ને તેમ અનુભવાતું હોય, તો તેવી બુદ્ધિની મદદ વડે મનને જરૂર કાબૂમાં રાખી શકાય છે.

બીજી રીતે તો અંતરમાંથી તેને અલગ પાડી કાઢીને મનને શાંત કરી શકાય છે. બંને માર્ગે મનને શાંત, નીરવ ને ક્ષમતાયુક્ત કરી શકાય છે. માટે પ્રયોગ કરતાં રહેવામાં સાધના અને જીવનનો સાર છે.

‘જીવનસોપાન’: પૃષ્ઠ - ૧૩૮

મનને શાંત કરવાનો ઉપાય

મનને શાંત નીરવ અથવા નિઃસ્પંદ કેમ કરી શકાય એમ ઘણા પૂછે છે. એનો ઉપાય પણ મેં જણાવેલો છે. પણ એને તે પ્રમાણેના સાચા હૃદયના પ્રયત્ન કોણ કરે છે? જે કરે તે જ પામે.

પ્રથમ ઉપાય તો મનની સર્વ પ્રકારની કિયાઓથી અલગ બન્યા કરવાની જાગૃતિ જ્ઞાનપૂર્વક સન્માનતાથી સેવ્યા કરવી. પોતે એનાથી અલગ થયા કરી મનની સર્વ પ્રકારની કિયાઓમાં જરા પણ ભાગ લેવો નહિ. એને સમતાપૂર્વક તટસ્થતાથી જોયા કરવું.

એટલે સાક્ષીવત્ત રવ્યા કરવું, ને જોતા રહેવું. એમ કરવાથી જો તે પ્રમાણે સાચી રીતે થયાં કરતું હશે, તો મન શાંત થતું જતું અનુભવી શકવાનું છે જ. બીજો ઉપાય મનમાં જે જે પળે ઉઠે તેને ફેંકી દઈને, મનને નામસ્મરણમાં કે ગુરુની ભાવનામાં કે ચેતનામાં હું હૃદયમાં શાંતિ અને એકાગ્રતા રાખવા જેવું.

‘જીવનસોપાન’: પૃષ્ઠ - ૧૪૦

★ અલગતાથી સહજ સાધના

આ પ્રકારની સાધનાની એવી દશા થતાં તેવા જીવના સકળ કર્મો થયાં કરતાં રહે છે, એવો અનુભવ એને હૃદયમાં એવી જ્ઞાનપૂર્વકની અંતિમ પ્રકારની અલગતા કેળવાતાં જતાં થતો રહે છે.

યજ્ઞ આપણું સમર્પણ સંપૂર્ણ સ્વેચ્છાપૂર્વકનું, હૃદયની પ્રેમભક્તિના ભાવ પ્રમાણેનું થયાં કરે. તો તેવો સમર્પણ ‘શ્રી મોટા’ જીવનને ફળાવી શકે છે. બાકી તો નહીં એવા અનુભવ અનેકના છે.

‘જીવનસોપાન’: પૃષ્ઠ - ૨૪૪

૬. જીવન સૌરભ

કૃપા પ્રસાદ
નવો અવતાર

બધા ગુણધર્મ બુદ્ધિના, નર્યા પલટાય છે ત્યારે ;
મતિ ભક્તિથી રંગાતાં નવો અવતાર પામે છે.
જીવન-સંસાર દરિયાના કિનારા એકથી બીજે;
કિનારે તો સ્મરણભક્તિ થકી કેવું તરાયું છે!
સમર્યાદા જીવન લાખ ‘હરિ’ તોથી ય ન મૂલવાતો,
મૂલવવાને કશી શક્તિ ન કોઈની જગતમાં છે.
સતત પુરુષાર્થના યજો રહેવાયું જ મંડચા તે,
કૃપા કેવી શી સદગુરુની હદ્ય તારે જણાઈ છે.
જીવનમાં રસ વિના જીવનું, નકામું સર્વ ફોગાટ છે;
અનુભવથી પ્રમાણયું કે જીવન આ માત્ર રસમાં છે.
જીવન જેણે ઘડી જાણ્યું, જીવન નિજ ધેયની રીતે;
મહા બડભાગી તે જનને નમસ્કારો હજારો છે.
ફરજ આવી પડે ત્યારે, શરીરનું દોદળાપણું
તે ઊરી કયાંયે જતું રહે છે ! ફરજનો ધર્મ એવો છે.
પુરુષ લોકોતાર જ શ્રેષ્ઠ જીવનમાં જે જરેખર છે.
ના કોઈ તેમના મનને સમર્થ પ્રીણી શકવાને.

પૂ.શ્રીમોટા : જીવનસૌરભ પૃષ્ઠ

સ્મરણ લાકડી

સ્મરણની લાકડી ચ્રહીનો સીધું પંથે ધપાવ્યું છે;
ન આડી-અવળી દાણિને અમે દોડાવી છે કયાંયે.
હરિ તારાં ચરણકમળે મનાદિ લગ્ન કરવાને;
ઉંયાં સાધનમાં થઈ મગ્ય હદ્ય જહેમત ઊઠાવી છે.
ભરોસો બેઠો હરિ પર છે હરિ સંભાળ અમ લેશો;
ન અધવચ ન કદી મૂકશે, હરિ એવો અમારો છે.
હરિ, હરિ નિત્ય બોલું છું હરિ હરિ હરિ દિલથી બોલું છું;
હરિ છું આશ્રયે તુજ છું, હરિ બેલી જ મારો તું

જીવનસૌરભ : પૃષ્ઠ -૪

કૃપામૃતનો મહિમા

કૃપા તારીથી લક્ષ્મી પણ મને મળતી રહી છે.
રકમ મળતાં જ ઉદ્ઘાટનો હદ્ય ઉત્સાહ જાગે છે
ખરેખર તો રકમવાના છે. કૃપાનું માત્ર લક્ષ્મા તે;
કૃપાથી શક્તિથી મુજને બધું મળતું જ લાગે છે.
પ્રવાહ મન તણો સઘળો કૃપાથી સાવ બદલાયે;
કૃપા શું શું કરે ના તે ? કૃપાની શક્તિ અદભુત છે.
ન વદવામાં શું નવગુણ છે ? કૃપાથી મૌન પાળીને,
બધું એમાં કરેલું છે; કૃપામૃતનો જ મહિમા છે.

જીવન સૌરભ, પૃષ્ઠ - ૧૫૬

હરિની છે રખેવાળી !

જીવનમાં તોળવા ન્યાય ન કોઈનો જવું બેસી;
ધરી વિશ્વાસ હરિના પર બધું આચરવું દીનતાથી.
હરિ આધાર સંપૂર્ણ ધરી હદ્યે જીવનમાં તે;
જીવનની આંટીધૂટીથી જવાનું પાર નીકળીને.
કશો ભય ના કશા વિષે, જીવન નિર્ભયતા વ્યાપી છે;
હરિની છે રખેવાળી, નિરાંતે સોડ તાણી છે,
મુસદીગીરી ના જાણી મને ના ભાન તેનું છે;
મુસદીગીરીનો તાત હરિ સંભાળી મુજ લેશે.

જીવનસૌરભ, પૃષ્ઠ - ૨૮૬

શરીર હોવા છતાં, પૂર્ણ અશરીરી જે ભૂમિકા છે,
શરીરની ના હજ થઈ છે, શરીરને રોગ તેથી છે.

જીવનસૌરભ પૃષ્ઠ - ૨૮૭

જીવંત શક્તિ અંતર્ગત

શરીર સૌ રોગથી સઘળી ટટારી ખોઈ બેઠું છે ;
શરીર, નિજ શક્તિથી પણ તે હણાઈ તો ગયેલું છે,
શહૂર કોઈ રીતનુંય તે શરીરમાં ના રહેલું છે ;
શરીર સૌ રોગથી કેવું નર્યુ લબડી ગયેલું છે!
શરીરમાં હોશકોશજના શરીર મુડદાલ કેવું છે !
છતાં પરમાર્થના યજો નભાવેલું નભેલું છે,
અશક્તિ શી શરીરની છે ! છતાં હરિ શો નભાવે છે
જીવંતી શક્તિ અંતર્ગત શી ગર્જતી પળેપળ છે.

જીવનસૌરભ, પૃષ્ઠ - ૩૦૭

૭. સત્સંગ અંગે કંઈક ચિંતન !

હુઃખથી ત્રાસી ગયેલો હોય તે યોગ્ય કરી શકે નહીં. જ્ઞાનમાર્ગ કે ભક્તિભાર્ગ ગ્રહી શકે નહીં. એટલે એમણે સહેલો સરળ ઉપાય બનાવવા કરુણા કરીને કહ્યું: “ભાઈ ! સત્સંગ કરો.”

પહેલાં મને પણ થતું કે તુલસીદાસજીએ તો અનેકગણી અતિશયોક્તિ કરીને સત્સંગનો મહિમા ગાયો છે, પછી મને સમજાયું કે એમની વાત સાચી છે. ભગવાનનું નામ સહેલાઈથી લઈ શકાય તેમ છે, છતાં માનવી એ લઈ શકતો નથી. તેથી સત્સંગ કરવાથી ભાવના જરૂર કૂણી રહેશે.

ભાવના વિના તો સંસાર પણ નભી શકતો નથી. સંસારમાં પણ એકબીજા પ્રયે પ્રેમ રહી શકે છે, જે ભાવનાને લીધે જ બને છે અને ભાવના સત્સંગને કારણે કૂણી રહે છે. તમે જો ભગવાનની ભાવનામાં પ્રગટી ગયેલા આત્માનો સત્સંગ કરશો તો એમનો પ્રકાશ તમને સ્પર્શયા વિના રહેવાનો નથી. એ તો આપણી દુંદ્રવાત્મક ભૂમિકાને લીધે અનુભવવાતો નથી.

સૂર્યનારાયણને કારણે જેમ પ્રકાશ સ્પર્શ છે તેમ આવા મહાત્માઓના સમાગમમાં પણ પ્રકાશ મળે છે.

- મૌનમંદિરનો મર્મ પૃષ્ઠ - ૭૧-૭૨

સાચો સત્સંગ

સત્સંગ - સેવન જીવનવિકાસની ધગધગતી ભૂખને લીધે જે થતું જાય ને એક અંતરના તેવા સુષુપ્ત રહેલા સંસ્કારના બળે થતું જાય- એ બંને પ્રકારમાં ઘણો ફરક રહે છે. કર્મ કેવી ભૂમિકાથી કર્દ ભૂમિકા પર થયા કરે છે. તે ગ્રમાણે તે કર્મ તથા કર્મના પરિણામમાં આકાર લેતું બની શકતું હોય છે.

સત્સંગ ભાવના સમાજનમાં જે છે તે એક પ્રકારની સારી વૃત્તિ છે, કિંતુ સત્સંગની ભાવનાને સેવતાં સેવતાં જો જીવ સંસારની ઘટમાળાને કે સંસારની ઘટનાઓમાં તે રીતે જ વિચર્યા કરવાનું રાખ્યા કરે તેવી પરિસ્થિતિઓમાં જીવનવિકાસનો મર્મ કે પ્રભુકૃપા કે પ્રભુનો ગૂઢ હાથ અનુભવવાનું -

અરે ! અનુભવવાનું તો છોડી દો - પરંતુ એવી રીતે ભાવનાત્મકપણે બુદ્ધિથી વિચારવાનું પણ ન કરે, તો એવો કરેલો સત્સંગ અંતરમાં માત્ર તે પ્રકારના સંસ્કાર રૂપે જ પડ્યો છે. મારું તો કહેવું છે કે કરેલો સત્સંગ તો કિયાત્મક શક્તિના પ્રવાહ રૂપે બનવો ઘટે. એવું તો કિયાત્મક શક્તિના પ્રવાહ રૂપે બનવું ઘટે. એવું તો એવી તાલાવેલી જેને અંતરમાં લાગેલી છે એનામાં જ બની શકે છે.

સંતવૃક્ષ- સત્સંગ અનુષ્ટુપ

નિશ્ચયાત્મક આદર્શ સ્વીકારી તેવું વર્તવા,
ફના સર્વ થયેલા જે માનવી શ્રેષ્ઠ તો ખરા
આ જન્મે જે મળેલું છે તે સૌ શુદ્ધ કર્યા કરી,
મેળવાયું નથી એને મેળવી લ્યો મથ્યા કરી.
કેળવાયા કરે જ્યાંથી જીવને માનવીપણુંસ
અમૂલ્ય પદ જે જાણી સેવવા સત્સંગ તે કરો.
બધો જીવનનો થાક જેના શીતળ છાંયડો,
ખંખેરી માનવી નાખે, એવું તે સંતવૃક્ષ છે.

સત્સંગ શાથી ના ફળે ?

કોઈ એવા આત્માનો આપણાને જીવનમાં સંબંધ થયો હોય કે જેના અનુભવોથી આપણાને ખાત્રી થઈ હોય ને જે બુદ્ધિથી પણ તેમ સ્વીકરાઈ શકાયું હોય ને તે પણ ખાત્રીપૂર્વક - તેમ છતાં એવા અનુભવોથી ‘જીવ’ કેમ એવો ને એવો રહેતો હશે ? એમ કોઈને થાય તો તેની સમજણ તો એમ છે કે એવા થયેલા અનુભવથી ને તે ‘જીવો’ પોતાની મનોકામના, પોતાનું અહમ્, પોતાની આશા-અપેક્ષાઓ ને સ્વાર્થ સાધવામાં પડી ગયેલાં હોય છે. પોતાની કામનાઓને ‘જીવો’ સંતોષવામાં ને પોતાની જ માગણીઓને આગળ ધર્યા કરવામાં પડી ગયેલા હોય છે; તે તે ‘જીવો’ને પોતાની પ્રકૃતિથી વલણોને તો જોવાનું કશું જ કરવું નથી એને નકારવાનું તો એમને મુદ્દલ જાગી જ શકતું નથી. પોતે તો જેમ છે તેમના તેમ રહેવું છે ને માત્ર પોતાની માંગણીઓને જ ધાર્યા કરવું છે. તેવા જીવોનું તો શું થાય ?

તેવા જીવોની તેમના તેવા પ્રકારની માંગણીઓને સંતોષવાનાં કારણોના હેતુ કાજે પણ હદ્દ્યમાં જે પ્રેમભક્તિ પેલા આત્મામાં જાગી ગયલી હોવી જોઈએ તે પણ તેવા ‘જીવો’માં હોતી નથી, એવા જીવતા ‘જીવો’માં શ્રદ્ધા વિશ્વાસ પણ હોતા નથી. એવા ‘જીવ’ પોતે પેલા આત્માને વળગેલા માને છે, ને વળગેલા છે, એવી અજ્ઞાનમૂલક બ્રમજામાં રહે છે. એ જ એમની મોટામાં મોટી ભૂલ છે.

એવા ‘જીવ’ કોઈપણ કાળે કે દિવસે તેમના રોજિંદા વર્તન-વ્યવહારમાં પેલા આત્માની ભાવનાશક્તિ હદ્દ્યમાં હદ્દ્યથી કદ્દી ઉતારી શકતા નથી. પેલા આત્માની રચનાત્મકતાનો વિચાર તો એમને જાગતો નથી. જાગે છે તો ઊલટી વાતો મારવાપણાનો જાગે છે પછી એવા ‘જીવ’નું બીજું થાય પણ શું ?

- શ્રી મોટા, વનસોપાન પૃષ્ઠ - ૨૮૮-૨૮૯

૪૮ સત્તસંગના પ્રકાર

ઉત્તમ પ્રકારના આત્માઓની સાથેનો મનહદ્દયનો જીવતો સંપર્ક અને તેથી કરીને આપણા ‘જીવ’ પ્રકારની વૃત્તિઓનું પરિવર્તન થતું આપણે અનુભવી શકીએ, તો તેવા પ્રકારનો સત્તસંગ શ્રેષ્ઠ પ્રકારનો ગણાય. સંસાર વ્યવહારમાં પણ જે તે કોઈ સાથેનો સંબંધ અને સંપર્ક વહેવારમાં ઉપયોગમાં આવી શકે છે.

ધૂળનો પણ ખપ પડે છે એવા ખ્યાલથી જે તે બધાંની સાથે આપણે વર્તવાનું રાખીએ છીએ તેવી રીતે ઉચ્ચાત્માઓની સાથેનો આપણો સંબંધ જીવનને ઊંચે લઈ જવા કરું છે, એવું જ્ઞાન રાખીને આપણાથી થતાં પ્રત્યેક કર્મમાં અને સંબંધમાં આપણા મનહદ્દયને નજર સમક્ષ તેમને રાખી-રાખીને, તેમને તેમને તે બંધુ તે તે પળે જ્ઞાનભક્તિપૂર્વક સમર્પણ કરવાની કાળજી અને જાગૃતિ રાખીએ તો આપણે ખાલી રહી શકીએ.

બીજા પ્રકારનો સત્તસંગ જીવનમાં આપણે જે કંઈ કર્યા કરીએ, તેને અનુકૂળ આપણાં મન અને પ્રાણનાં વળાંકોને સમતોલ કરીને બનાવ્યાં કરીએ, એવી આંતરિક કિયાપ્રકિયાને બીજા પ્રકારનો સત્તસંગ ગણી શકાય.

ત્રીજા પ્રકારનો સત્તસંગ પ્રાર્થના, સ્મરણ ભાવના, ધ્યાન-યોગઆનંદ સાધનોનો છે.

જીવન સોપાન પૃષ્ઠ - ૧૧૮, ૧૧૯

નમ્ર અને શાંત રહો

સદા નમ્રમાં નમ્ર રહીને સર્વ પ્રસંગોમાં અને ઘટનાઓ બનાવોમાં શાંતમાં શાંત રહીએ અશાંત થવાતાં પ્રભુની પ્રાર્થના કરીએ ‘જીવ’ પ્રકારના નકારાત્મક વલણો વૃત્તિઓ અને વિચારોને તેમની તેમની ઊઠતી પળે સભાન બનીને આપણે રચનાત્મકપણે વાળવાનું કરીએ તો જ આપણો કાંઈક દહાડો વળે.

જીવન સોપાન પૃષ્ઠ - ૮૮

૮. સાધકનું લક્ષણ અને સાત્ત્વિક જ્ઞાન

સાધક હોય એટલે તે પ્રવૃત્તિના વમળમાં અને વહેણમાં ન હૂબે કે ન તણાય તેવું તો કશું નથી. તે પ્રત્યેક હૂબતી કે તણાતી વખતે તેને પોતાને તેવી સ્થિતિનું જાગ્રત જ્ઞાનભાન દિલમાં પ્રગટે છે. તે ભલેને હૂબતો હોય કે તણાતો હોય પરંતુ તે પ્રત્યેક વખતે તેનો જ્ઞાનપૂર્વક સામનો કરવાનું સાધક કદ્દી ચૂકતો નથી. એવી પળે તેવા હદ્યમાં ચૈતન્યની ફૂપા મદદ માટે તે સતત એકધારી પ્રાર્થના કર્યા કરવાનું પણ કરતો હોય છે. સાધક એટલે જીવનવિકાસને પંથે વળવાને સતત જ્ઞાનભક્તિયુક્ત જાગૃતિ સેવાને મથનાર જીવાત્મા.

જો સાધક થવાનું ખરેખર આપણે ઈચ્છયું તો મનાદિકરણોનાં વમળો, વળાંકો અને વલશોને બરાબર પારખતાં શીખવું જોઈશે. એકલું શીખવાથી પણ નહીં ચાલે. વળી તેને ઈન્કાર કરવાની ને સામનો કરવાની જાગૃતિ પણ રાખવી પડશે. એની જરૂરિયાત આપણને જો પૂરેપૂરી સમજાઈ જાય તો તો તે જરૂર પ્રગટે.

જીવન પ્રવેશ પૃષ્ઠ - ૬૧

સાત્ત્વિક જ્ઞાન - અનુષ્ઠાપ

સંપૂર્ણ વિશ્વની બિન્ન સૌ વસ્તુઓ તણી પૃથક,
સત્તામાં એવી આભાનો શો અવિભક્ત ભાવ જે.
જેથી જણાય, એવું તે સાચું સાત્ત્વિક જ્ઞાન છે.
સાત્ત્વિક જ્ઞાનનો અર્થ સ્પષ્ટ સમજવો ઘટે,
અહીં એ જ્ઞાનનો અર્થ નિષા બૌદ્ધિક જાણજે.
જે અનુભવ પ્રત્યક્ષ સાધારે થાય છે હદે
બધાંયે કરણોમાં શો તે પ્રસારી અનુભવે!
સાત્ત્વિક જ્ઞાનનો અર્થ સમજ તે પ્રકારમાં
પૂર્ણ વિશ્વાસ બેઠો છે, છે શ્રદ્ધા જાગી મૂળમાં

- ગુણ વિમર્શ પૃ. ૫૧

૪૮ સલામત સ્થિતિ

જીવનના પ્રત્યેક પાયામાં (phase) આપણે સલામતીની સ્થિતિ અનુભવવાનું રાખવાનું નથી - એ બહુ ચલ છે અચલ તો એક સનાતન પ્રભુ જ છે. એવું હંમેશા લક્ષ્યમાં રાખવું જોઈએ.

જીવનમાં પચાર થતાં કે સ્થિર થતાં પરિણામના પ્રત્યેક પાસામાં સલામતીની લાગણી (sense) આપણે અનુભવવાની નથી, પણ તે એક ક્ષાણક્ષાવી પાસું છે, એમ જ જ્ઞાનપૂર્વક સમજવાનું છે. મન જ્યાં સલામતીની લાગણી કર્યાયે કશામાંયે રાખવાનું કરે કે અનુભવો ત્યાં તુર્ત તેનો સામનો કરીને તેન્વા મનઃપ્રવાહને રોકવો ઘટે.

સલામતીની સ્થિતિમાં જ રહેવાની ટેવ પડવાથી પ્રકૃતિનું ત્રિગુણાત્મક જોર આપણા પર ચઢી બેસે છે. પ્રકૃતિના એવા જડ જોરને ઘટાડવાને કે નિર્મળ કરવાને પણ કશાંમાયે આપણી સ્થિતિ સલામત રાખવા દઈએ નહીં તો જ જૂના સ્વભાવને પલટાવવા માટે-દિવ્ય રૂપાંતર થવા માટે - આપણાને સરળતા અને વેગ મળી શકે છે.

સલામત સ્થિતિમાં તો સ્વભાવને પલટાવવા માટે કર્યાયે અવકાશ રહેલો નથી. એટલું જ નહીં પણ ઊલટું તે સ્થિતિમાં પડ્યા રહેવાથી એ જૂનો સ્વભાવ વધારે દફ્ફ થતો જાય છે.

જીવન સંદેશ - પૃષ્ઠ - ૬૪

વિવેક દણ્ણિ - અનુષ્ટુપ

પ્રકૃતિ પ્રકૃતિ જાણો એમાં ના ભેળવો બીજું
એમાં ભેળવ્યું જો કે તો ભેળવાયા જશો ખરું.
કાગને કાગડો જાણો, શાનને શાન જાણવો
શંભુમેળો કરો ત્યાં તો જુદા ભાગ ગણ્યા કરો.
પ્રકૃતિ કોણ પોતાની જાણ્યા શુદ્ધ રીતે કરો;
ભેળવીને પ્રભુને ત્યાં આપદા સૌ ઊભી કરો ?

કર્મગાથા, પૃષ્ઠ-૭૮

૬ મનાની રાંતિ:

- શ્રી મોટા

જીવનમાં નિઃસ્પૃહતા પણ આપણે કેળવવાની છે. કંઈ કશા સાથ લેવા દેવા નથી એવો એનો સ્થૂળ અર્થ અહીં નથી આપણે જે કરવાનું તે અનાસક્તિપૂર્વક કરવાનું નિર્મમત્વ કેળવીને કરવાનું છે. નિરંહકારી થઈને કરવાનું છે. પ્રમભક્તિપૂર્વક જે તે કઈ સમર્પણ કરતાં કરતાં શ્રી પ્રભુ પ્રીત્યેર્થ કરવાનું છે ; ને જો આપ સાચા ભાવથી ને સાચી રીતે દિલથી કરતા રહીશું તો નિઃસ્પૃહતા પણ કેળવાતી જવાની. નિઃસ્પૃહતામાં એક જાતની રચનાત્મક ઉદાસીનતા પ્રગટેલી રહે છે. આ ઉદાસીનતામાં નકારાત્મકભાવ નથી. નિઃસ્પૃહતાનો ગુણ જ્યારે કેળવાય છે ને એમાં જ્યારે શક્તિ પ્રગટે છે ને એથી કરીને જ્યારે તમાં ચેતનપ્રાણ પ્રગટે છે, ત્યારે સકળ કાંઈ કરતાં કરતાં તેમાંય બંધાઈ જવાનું નથી અથવા તો તેની છાયા પણ કે અસર પણ આપણામાં પ્રગટતી નથી. વિચારનું બંધન પણ નહિંતું નથી.

જીવનવિકાસની ભાવનામાં એકાગ્રતાને કેન્દ્રિત થવામાં રસ પ્રગટે છે, ને તે પદ્ધી કોઈપણ પ્રકારના ઉપરછલ્લા માનસના થરમાં તેનો રસ પ્રગટ્ઠો નથી. બાકી આપણા જેવા તો જીવનમાં ઉપરછલ્લા માનસના થર માંયે અને ઉડે ઉડે પણ અનેક પ્રકારના રસ લઈ રહેલા છે એનું સાચું ભાન પણ આપણને પ્રગટેલું નથી. અનેક પ્રકારની બહારની કોઈને કોઈ બાબતમાં આપણે ઉઘાડો અને છૂપો રસ લીધા કરતાં જ હોઈએ છીએ. તેથી આપણને અનેક પ્રકારના વિચારો પ્રગટે છે. જીવનમાં ધ્યયને સાચેસાચી રીતે જો આપણે પ્રત્યક્ષ કરવું હોય અને તેમાં જો દિલનો સાચેસાચો થનગનાટ પ્રગટેલો હોય અને તેથી જો દિવસના રોજિંદા અકળ કર્મવ્યવહારમાં રચનાત્મક ઉદાસીનતા, તટસ્થતા, અજાશક્તિ, નિર્મમત્વ, નિરહંકાર વગેરે વગેરે જ્ઞાનભક્તિપૂર્વક સેવતા રહીશું તો તેમાં પરિપક્વ થતાં જતા આડાતેડા વિચારો ઉઠવાનું બંધ થઈ જશે જ.

જીવન સંશોધન - પૃ- ૮૭-૮૮

વિવેકદસ્તિ અનુષ્ઠુપ

પ્રકૃતિ, પ્રકૃતિ જાણો એમાં ના ભેળવો બીજું,
એમાં ભેળવ્યું જો કે તો ભેળવાયા જશો ખરું.
કાગને કાગડો જાણો, શ્વાનને શ્વાન જાણવો
શંભુમેળો કરો ત્યાં તો જુદા ભાગ ગણ્યા કરો.
પ્રકૃતિ કોણ પોતાની જાણ્યી શુદ્ધ રીતે કરો;
ભેળવીને પ્રભુને ત્યાં, આપદા સૌ ઊભી કરો ?

કર્મગાથા - પૃ-૭૮

સત્ય મળે નહીં

મડાગાંઠ

અનુષ્ટુપ

ધારતા હોઈએ પોતે એકલું માત્ર તે ખરું,
મડાગાંઠ કશી એવી વળી રાખીને ન બેસવું.
પ્રભુપંથે વળે છે જે, પ્રભુ તેને કરી કૂપા,
છોડાવવા મડાગાંઠો અનેરા દે પ્રસંગ શી !
નવાં મૂલ્યાંકનોમાંયે બંધાઈ ના જવું વળી,
ત્યાયે નિરાગહી એનું સત્ય તો પર સર્વથી
નવાં મૂલ્યાંકનો જે હો તૈયારી જ્યાં સ્વીકારવા
વર્ષા એને કરે સત્ય તોડાવી હુર્ગ -ભેદના
શિખવાડચાં કરે એ તો નવી નવી રીતે કરી
ભાન કિન્તુ ન જે રાખે એને સત્ય મળે નહીં.

કર્મગાથા પૃ. ૨૫૩

લક્ષ્મીનું મહત્વ

લક્ષ્મીની સંસાર - વ્યવહારમાં જરૂર છે. લક્ષ્મી માયા છે એમ કહેનારા ખોટા છે. લક્ષ્મી શક્તિ છે. એનો સદ્ગુર્યોગ કરવો જોઈએ. જો એની સાથે વ્યબિચાર કર્યો તો તમને એ પાડશે. લક્ષ્મીનો જે દુરૂપયોગ કરે છે તે પાપી છે. તે પડશે. જે એનો સદ્ગુર્યોગ કરશે એની લક્ષ્મી ટકશે. જૂના જમાનામાં સાત સાત પેઢી સુધી લક્ષ્મી ટકતી પણ આજે એમ નથી. લક્ષ્મીએ પવિત્ર શક્તિ છે. એને તમે ભગવાનના કામમાં વાપરો. તમારા એકલાના સ્વાર્થ માટે વાપરશો તો એ પતનનું કારણ થઈ પડશે. કોઈકે એમ કહેશે કે મોટાને બધું પચાવી પાડવું છે એટલે આમ કહે છે. પણ મારે તો હજાર હાથવળો ભગવાન છે, મારા સ્વાર્થ માટે હું બિલકુલ કહેતો નથી. લક્ષ્મી ભગવાન સ્વરૂપ છે, એને સાચી રીતે વાપરજો. ભગવાનનું ભજન એ સદ્ગુર્યાવના પેદા કરવા માટે છે, નહિ કે નરકમાં રગદોળવા. બે વાત એકી સાથે ન બની શકે. એટલે ધીરે ધીરે આ બે વસ્તું - સહન કરવું અને ત્યાગ કરવો - એમ કરીએ તો જીવન ઉન્તત થશે જ. એટલે સંસાર - વ્યવહારમાં સહન કરવાનું કે ત્યાગ કરવાનું થવાનું નથી. એ તો આપણો પોતે જ કરવાનું છે. એમાં બીજાનો દોષ ન જોશો. શાંતિ રાખીને ઉદ્ઘેગ થવા દીધા વિના પ્રેમથી સહન કરવાનો પ્રયત્ન કરજો.

“મૌનએકાંતની કેરીએ” : પૃ. ૮૭

૧૦. જીવન મહોત્સવ - આજ અને કાલ

જીવન એ મહોત્સવ છે. રણચંડીનો ખેલ છે. મહાકાળિકા માતા ગરબે રમવા પધાર્યા હોય! શોળે શાણગાર સજી ગરબાના તાલનૃત્યમાં જે થનગન કરતાં કારમા પગલાં પડે છે. તેવી લીલા - રમતનો આ સકળ સંસાર છે. એમાં જે માતાનો રમતની લીલાને ખેલ નીરખે છે. તેતો 'માતા'માં મુગ્ધ થઈ જાય છે. જો ખેલ જોતો રહે તો ખેલમાં ગુલતાન બની જાય.

આપણે તો ખેલમાં ગુલતાન બની જવાનું નથી. માતાને જ જોયા કરવાનું છે. માતો સર્જન કરે, પોષણ કરે, અને વિનાશ પણ કરે. એ વિનાશ એવો ભયંકર (હક્કીકતમાં તે ભયંકર નથી) માનવી માત્ર પોતાની જેવી -તેવી સમજણથી તેને એમ માની લેતો હોય છે. બાકી માતો સત્યં શિવં સુંદરમ જ છે.) બાકી માતા તો સ્વરૂપને આપણા જ કલ્યાણ કાજે કરતી હોય, છતાં આપણે તેવા સમયે નારાજ થતાં હોઈએ છીએ ને એમ કરીને એની લીલાના કર્મના હેતુને સફળ કર્યા કરતાં હોઈએ છીએ. બાળક છી કરે, પણ એની ગુદા એની માતા જ ધૂઅએ ત્યારે તે રડતું હોય છે. એનાં જેવું જ આપણે પણ કરતાં હોઈએ છીએ.

- જીવન પ્રવેશ - પૃષ્ઠ - ૨૫-૨૬

★ આપણે જ આપણા શેઠ, આપણે ગુલામ છીએ. એવું પ્રત્યક્ષ અને પરોક્ષ ભાન હૃદયમાં થઈ જાય એનું પારાવાર દુઃખ થાય તો એ દુઃખ જ આપણને સ્વતંત્ર થવા માટે પ્રેર્યા કરશે.

આપણે કેવા પરતંત્ર છીએ કે આપણામાં જે moods - મન કે લાગણીના આવેગ આવ્યા કરે છે ને આપણે કબજે કરી લે છે. એ આપણાં શેઠ બની જાય છે. તે આપણને પોતાનું એક તંત્ર કે યંત્ર બનાવી દે છે. તે આપણને સંપૂર્ણ સ્વતંત્રપણે વિચાર કરતાં જ બંધ કરી દે છે અથવા વિચારતા તો રાખે છે. પણ એની ગતિ પ્રમાણે તે એના જ પ્રવાહમાં ને એને યોગ્ય લાગે તે રીતમાં જ વિચારતા રાખ્યા કરે છે. આપણે સત્ત્વ ત્યારે

અસ્તિત્વમાં રહેતું જ નથી. એવી વળે ત્યારે આપણી થાય છે. એમાંથી આપણે બચવાનું અને આગળ વધવાનું. આત્મવિશ્વાસ એ મહાન રક્ષક અને પોષક છે.

- જીવનપગથી પૃ.૨૮

આજ અને કાલ

Let us live in the present આજને જ આપણે સંભાળવાની છે. આજને જેણે પ્રેભભક્તિ, જ્ઞાનપૂર્વક જીવનવિકાસના ધ્યેયના જ્ઞાનભાવથી સંપૂર્ણ યોગ્યતાથી જીવી જાણી તેનું ભવિષ્ય પણ તેટલું જ ઉજ્જવળ છે.

આજમાં ભૂત પણ છે અને ભવિષ્ય પણ છે. આજમાં પ્રગટેલા ભૂતથી તે તેના વળાંકોથી મુક્ત થવાની કેવળીને કાજે આજને જે સ્વીકાર કરીને તેના ભાવમાં પોતાના આચરણમાં જ જે પ્રવતત્વિ છે. તેનું ભવિષ્ય સદાય વર્તમાન છે. આજને જેણે બરાબર યોગ્ય જીવી જાણી તે જ રીતે જીવી જાણવાનો છે.

વર્તમાનમાં જીવનભાવે જાગ્રત રહીને યથાયોગ્યતાથી જેનું જીવન વહી જશે તે ભૂતકાળ હશે.

- જીવન દર્શન પૃ.૪૦-૪૧

તક - પુષ્પ (વસંતતિલકા)

જે હિંમતે ધીરજથી દઢ નિશ્ચયેથી
વિશ્વાસ ટેકે નિજ માંહી પૂર્ય કરીને,
એને નિરાશ બનવાપણું ના રહે છે.
ખીલ્યા કરે મધુર જે તક-પુષ્પ આજે
કાલે કદી વીખરશે કરમાઈ તાપે
લેવો જ હોય કંઈ લાભ સવેળ લેશો,
ચાલ્યો જશે સમય કાલ નવું જ જોશો.
કર્મગાથા - પૃ.૧૮૦

૧૧. સમાજ કેવી રીતે ઉત્થાન પામે ?

જ્યારે સમાજમાં કાળની ભીંસ આવી પડે છે, દુઃખના દાવાનળ પ્રગટે છે ત્યારે એ સમાજ ઘોર તંત્રાભાંથી સળવળાટ અનુભવે છે અને નવી જગ્યાને પામે છે. એ વખતે તેની પાસે ઊંચો આદર્શ હોય અને એ પ્રકારની પ્રવૃત્તિમાં પડેલો હોય તો એનામાં ઊંચી ભાવના જગ્યાત કરવાનો ઉત્સાહ પ્રગટે છે. એ ન પ્રગટે ત્યાં સુધી પુનરૂસ્થાન શક્ય નથી.

પુનરૂસ્થાન જ્યારે થવાનું હોય ત્યારે એવી વ્યક્તિ પણ જન્મે છે એવી વ્યક્તિને લીધે સમાજમાં હિંમત, બળ આવે છે. વ્યક્તિમાં કાળનું જબરદસ્ત લક્ષ્યા હોવાથી કાળનો મરણિયો નિર્ધાર પ્રગટે છે. એ સંકલ્પ વિસ્તારની દશામાં આવે છે અને મનુષ્ય હૃદયને પડકાર કરે છે. એ ઘોર તામસમાં પડેલા સમાજને જગાડે છે, એ માત્ર એને જગાડીને બેસી રહેતો નથી એને ગતિમાં પણ પ્રેરે છે.

- મૌનમંદિરનો મર્મ પૃ. ૫-૬

સંસારનો હેતુ

સંસાર કચડાઈ જવા માટે મળેલો નથી, સંસાર ભીડાઈ જવા માટે મળેલો નથી, સંસાર લાચાર અને પરાધીન થઈ જવા કાજે મળેલો નથી સંસાર કઈ ગુલામી કરવા મળેલ નથી. સંસાર કઈ કુથલી-નિંદા કરવા મળેલ નથી. સંસાર કંઈ બધાંની આળપંપાળ કરવા મળેલ નથી. સંસારમાં ઉપર જણાવેલું પાસું આપણે તો જાગી જાગીને ત્યજવાનું છે એમાં મુદ્દલે ભળવાનું નથી, તેથી કરી કદાચ કોઈને ખોટું લાગે તો તેની ક્ષમા માગવી, પરંતુ આપણે તો સંસારની તે - તે હકીકતોથી જ્ઞાનપૂર્વક વેગળા જ રહેવાનું છે, તે નક્કી સમજવું એટલું પાળવાનું તું કરી શકે, તો તને જીવન વિકાસની અને સમાજોત્થાનની સાચી ભાવના જાગી છે એમ ગણી શકાય.

બે જીવો ભેગા મળે ને વાતે વળગવાનું થાય. એવો પ્રસંગ ઉપજે. તેવી વેળા જગ્યાતિ સેવીને કેવી વાતો ઉપજે છે, તે ધ્યાનમાં રાખી વાતોના નકારાત્મક પ્રકારમાં કદી પણ પડવું નહીં. તેમ છતાં પાછું સામા જીવને કદી તરછોડી દેવાનો તો ના જ હોય, તેમજ એને આપણે અવગણવાનો પણ ના હોય, તેમ આપણે એનાથી સાથે સમજણના છીએ એવી વૃત્તિ પણ મનમાં ઉપજે. તો તે આપના અને સમાજના પતનનું કારણ બને છે. આમ, તેવી વેળાએ આપણે કળા વાપરીને ચાલતી વાતને કોઈ રીતે પલટી અપાવીને કોઈ બીજા ઊંચા પ્રસંગના વલણમાં તેને ફેરવી નંખાવવાનું કરવું.

- જીવનપોકાર પૃષ્ઠ-૮૩

૪૮ સંસારનો સમાજનો ફલિતાર્થ

સંસારનો -સમાજનો હેતુ જીવનના ફલિતાર્થ છે. સંસારથી સમાજથી અલગ થયે સંસારી મન એના વિચાર કરતું અટકી જઈ શકતું નથી, એટલે સંસારને સમાજને સમજવા એનાથી મળતી ઊપજતી વૃત્તિઓમાં સમતોલપણું જળવાયાં કરાય, ને તેમાં તટસ્થતા કેળવવાની તેવી તેવી વેળા જાગૃતિપૂર્વક ચેતના જો સ્ફુરી શકે તો જાણવું કે આપણા જીવનનું કામ પાક્યું જ. સરકારને સમાજને કેમ અવગણી શકાય ?

સંસાર તો ભગવાનનો જ વ્યક્ત ભાવ છે. એટલે તેમાં મનના દાખિકોણને બદલવવાનું આપણે શક્ય બનાવવાનું છે. સારું અને નરસું, નીતિ અને અનીતિ, સત્ય અને અસત્ય એવા બધાં અનેક પ્રકારનાં ઢંઢો અનાદિના છે, ને અનંત સુધી રહેવાનાં છે. હા, કોઈ કોઈ જુદા જુદા કાળે એમનું ઓદ્ધાવતાપણું રહે છે તે વાત જુદી, તેથી હદ્યથી મનથી એમને મહત્વ આપવાનું ના. કરી મનહદ્યનો ભગવાનની ધારણામાં જ કેળવ્યાં કરવાનું હદ્યથી જાગૃતિપૂર્વક જો બન્યા કરે તો સંસારનો પ્રત્યેક સામાજિક પ્રસંગ જીવને પ્રેરાવવા કાજે સર્જયેલ છે. એવું જીવતું જાગતું ભાન થાય.

- પ્રેરણા - પૃષ્ઠ - ૩૮

હદ્ય-બળ વાપરી પૂર્ણ

હવે તો હાર કે જીતનો કશો પ્રશ્ન જ રહેલો ના ;
 બધું જે જે થતું તે તે થવા કલ્યાણ માટે ત્યાં.
 હવે આરંભ્યુ જે તપ છે વળી જે યજ્ઞ માંડ્યો છે,
 કરી પરિપૂર્ણ શો જંપ હદ્યમાં વાળવાનો છે !
 હવે નીકળી જવાનું છે જીવનથી આરપાર જ તે;
 વિના તે કયાંય આરામ ન કરવાનો મારે છે
 લડતમાં શત્રુને જીતવા અમે સંગ્રામ માંડ્યો છે,
 હદ્ય - બળ વાપરી પૂર્ણજીવાનો પાર નિશ્ચય છે.

- જીવન સૌરભ, પૃષ્ઠ - ૨૭૦

૧૨. શ્રી હરિ કૃપા-પ્રસાદી

- જીવનસૌરભ પૃષ્ઠ ૧૮ થી ૨૧

જીવદશાની કક્ષાની ખરાબમાં ખરાબ પરિસ્થિતિમાં પણ તે કદી પણ ડગી જતો હોતો નથી, તેનું મસ્તક સદાયે ઉત્ત્રત રહે છે. પ્રયોગ વિના સાચી વસ્તુ પરખી ન શકાય.

શ્રીહરિ-કૃપાથી સાધના-અભ્યાસના ગાળામાં પ્રગટ થતી જતી ભાવનાને ચકાસવા માટે પ્રયોગો પણ થતા અને એવી કસોટીમાંથી ને પરીક્ષામાંથી શ્રીહરિ કૃપાથી પસાર થવાતા. એની એવી ધન્યતાની પ્રસાદીનો મસ્ત આનંદ કેટલીય વાર અનુભવ્યો છે.

આ શરીર તો હવે જીવનના છેલ્લે આરે આવેલું ગણાય તો ખરું. સતત હઠીલાં ને વેદનાકારી દર્દોના નિત્યના સહવાસમાં પણ જે સર્જન થયાં કરે છે તે પણ એક લક્ષણ છે. નિમિત્ત મળતાં તદ્દન મૌલિક પ્રકારના સર્જન થયાં.

જિજ્ઞાસા, શ્રદ્ધા, ભાવ, નિમિત્ત, રાગદ્રોષ, કૃપા, કર્મ - ઉપાસના આ બધું હું ની કૃપાથી જ સર્જયું અને શરીરની આવી વેદનાકારી ઢંગધડા વગરની અવસ્થામાં તે હરિની કૃપાની વિશિષ્ટતા, કેટલાક વિદ્વાનોએ તે તે સર્જનની સારી કદર પણ કરી છે. શાસ્ત્રો તો હું ભણેલો હું જ નહીં. આવા બધાં મૌલિક સર્જનો શ્રીહરિકૃપાથી જ સર્જયાં. તદ્દુપરાંત રોજને રોજ જીવનમાં જે સાધનોનો અભ્યાસ થતો જતો, તેના જુદાં જુદાં પાસાં - ભજન દ્વારા લખાયે જ જાય છે ને તેનો આનંદ મારા શરીરના જુસ્સામાં અને પ્રાણમાં ટકાવી રાખે છે. આવા શરીરે ઘડી મુસાફરીઓ પણ થાય છે. બધાંની સાથે બોલવા-ચાલવાનું પણ થાય છે. શ્રી હરિ કૃપાથી થયેલા સંકલ્પો શ્રીહરિ જ પાર પડાવે છે અને તેમાં શરીર મસ્તીથી પોતાનો ભાગ ભજવે છે.

‘હબસીનો ડાબો કાન પકડાવે’ એવું મારી બાબતમાં શ્રી હરિએ કર્યું હોય એમ લાગે છે. આ શરીરને ફેફરાનો રોગ જો ના પ્રગટાવ્યો હોત, તો હું આ માર્ગ વળી જ ના શક્યો હોત. એમાંથી જ મને સ્મરણનું સાધન મળ્યું. સ્મરણ વિષે મેં બહુ ગાયું છે. સ્મરણના સાધનથી તેની ઉપયોગિતા વિષે લઘ્યું પણે અને એમ સ્મરણમાંથી જ મને જુદાં જુદાં સાધનો પણ શ્રીહરિકૃપાથી મળ્યાં છે. જેમાં એકધારું, ગરજવાળું, સ્વાર્થવાળું, રસવાળું, લગનીવાળું એકધારું દિલ પરોવાયેલું રહ્યા કરતું હોય છે અને તેમાં તેમાં જ્યારે સંપૂર્ણ એકાગ્રતા કેળવાય છે ત્યારે તેમાંથી નવાં નવાં સાધનો શ્રીહરિ કૃપાથી મળ્યા જ કરતા હોય છે. તેનો પણ મને નક્કર અનુભવ છે.

સ્મરણ, પ્રાર્થના ભજનકીર્તન, આત્મનિવદેન, સમર્પણ, સન્મુખતા, સત્સંગ, સત્યશોધન, સત્કર્મ આ બધું શ્રી હરિ કૃપાથી થયા કરતું હતું. આશ્રમમાં કે શાળાના વર્ગોમાં હોઉં ત્યારે કેટલીય

વાર ભાવાવસ્થામાં પ્રગટી જવાતું. એવા ભાવનો પણ ઉપયોગ થયા કર્યો હતો. જેમ જેમ સાધનાના વિષયમાં એકાગ્રતા કેન્દ્રિતતા પ્રગટતા ગયાં. તેને તેમ બીજાં ગૂઢ અને રહસ્યભર્યા સાધનો પણ મળ્યાં. તે બધું લખવાનો કોઈ અર્થ નથી. અમુક ભૂમિકાની યથાયોગ્ય હકીકત પાંગર્યા વિના અમુક અમુક સાધન થઈ શકતાં હોતાં નથી. એ મારી સમજણની દષ્ટિએ નિર્વિવાદ હકીકત છે. આવા બધા અનુભવોનાં પાસાંની હકીકત મારાથી લખાતાં જતાં ભજનોમાં વ્યક્ત થતી રહે છે.

અમારા નાદિયાદના સદ્ગત બાલાશંકરભાઈની ‘ગુજરે જે શિરે તારે’ એ ગજલ મને બાળપણમાં બહુ પ્રિય અને ગરીબાઈમાં ઘણું બધું વેઠવાનું આવ્યું હતું અને ઘણા કારમા પ્રસંગો પણ સાંપડ્યા હતા. પાર વિનાની કઠણાઈઓ, શરીર તૂટી પડે એટલી હદ સુધીની મજારી અને તેમાયે મજૂરી કરાવનારની પ્રપંચવૃત્તિ. આ બધામાં ગુજરે જે શિરે તારે જગતનો નાથ તે સહેજે !

આ ગજલના ભજનો મને ઘણું પ્રોત્સાહન આપ્યું હતું. એ ગજલનો લય મારા કંઈમાં બેસી ગયો છે. તેથી મારા સાધના-અભ્યાસના કાળના, જુદા જુદા તબક્કાનાં જુદાં જુદાં પાસાં ‘ગુજરે જે શિરે’ના લયમાં જ લખાયેલાં છે. ગજલના શબ્દાકાર કે માત્રામેળ હું જાણતો નથી. પરંતુ ગાતાં અટકાય નહીં, એટલું તો જોવાયું છે. સામાન્ય રીતે તો આપોઆપ જ, જે કહેવાનું હોય છે, તે ઢાળમાં યથાસ્થિતપણે યોગ્ય રીતે નીકળ્યાં કરતું હોય છે. તેમાં ભાગ્યે જ ફેરફાર કરવો પડે છે. એકવાર લખ્યું તે લખ્યું, ફરી વાંચી જતો પણ નહીં. ને મઠારવાનું તો જાણતો જ નથી. જેમ સ્કુર્યું તેને તેમનું તેમ લખ્યું છે.

મારા સદગુરુ મહારાજ તો કહેતા; ‘દીકરા વચનમાં વિશ્વાસ રાખવો.’ પરંતુ હાલના સાંપ્રતકાળમાં એવું પ્રવર્તતું નથી. આ શરીર જીવે છે ત્યાં સુધી હવે બાકીના ગાળામાં એકમાત્ર ભજન લલકારવાનું કર્મ એની કૂપાથી સૂઝયું છે અને તે જ કર્યા કરવું છે. શ્રીહરિ કૂપાથી થયેલા સંકલ્પને માટે રોટલા ખાવા માટેનાં અને દક્ષિણા માટેનાં આમંત્રણ મળે છે, ત્યાં ત્યાં જવાનું થતાં. ને ઘણાં બધાં મળવા કરવા આવતા હોવા છતાં શ્રી હરિ કૂપાથી ભજનનું સર્જન તો ચાલુ જ છે. તેથી પરિચયમાં આવેલાં ભાઈઓ બહેનોને મારી વિનંતી છે કે આ અંગે તેઓ વિચારે ને કંઈ નહીં તોય પચાસ સો નકલ વેચી આપવાનું કામ તો કરે જ. તો મને મોટી મદદ થયેલી ગણાશે. પરમાર્થના કામમાં તેનો ઉપયોગ થઈ જશે. લાગણી કે ભાવના પણ ખાલી ઝોગટ હોતી નથી. તેનો અનુભવ થાય ત્યારે જ તે લાગણી અને ભાવના સાચી .

- શ્રી મોટા

શ્રી હરિ ઓમ આશ્રમ, નાદિયાં તા. ૩-૮-૭૨

૧૩. આલોકિક દિવ્ય સુગંધ !

ફૂલ તો એની ફોરમ ઢાળી રાજી.

ભમરો ક્યાં જઈ સુગંધ વખાણો ?

ફૂલ તો એનું કંઈ કશું ન જાણો,

એ તો મૌન રહીને મરતું લાજી.....

સ્મરણના ભેખની કફની સામે-ધારણ કરેલી છે ;

હરિ અહાલેક જગાવીને ઘરઘર ભીખ માગી છે.

હરિના નામના કેવાં હૃદય છે મસ્તાન દિવાના !

હરિ સોબતની મસ્તીનો નશો અલમસ્ત છે શો ત્યાં !

હરિ ભક્તિનો જે લાવો, લહેજતા એની જુદી છે !

જીવન જે જીવ-દશાનું છે શી તેની ભર્મ ચોળીને !

હૃદય સન્યાસનો મર્મ, હૃદય તેનું જ પરખીને,

સમજી-સમજી જ સંન્યાસ હૃદય-સમજથી લીધો છે.

બધી તન પર લગાવીને અમે સંન્યાસ ધાર્યો છે-

જીવન સર્વસ્વ હરિચરણે સમર્પિ ભેખ ધાર્યો છે

સ્મરણની લાડકી ગ્રહીને !

સ્મરણની લાક્કી ગ્રહીને સીધુ પંથે ધપાવ્યું છે ;

ન આડી અવળી દસ્તિને, અમે દોડાવી છે ક્યાંયે,

હરિ તારા ચરણકમળે મનાદિ લગ્ન કરાવને;

ઉંગાં સાધનમાં થઈ મગ્ન, હૃદય જહેમત ઊઠાવી છે,

ભરોસો બેઠો હરિ પર છે હરિ સંભાળ અમ લેશે;

ન અધવચ તે મૂકી દેશો, હરિ એવો અમારો છે.

હરિ, હરિ નિત્ય બોલું છું, હરિ હરિ દિલથી બોલું છું,

હરિ આશ્રયે હું તુજ છું હરિ બેલી જ મારો તું,

‘જીવનસૌરભ’ પૃષ્ઠ - ૨ ને ૪

હરિ, નાધાર તારા પર !

જીવન સૌરભ - પૃષ્ઠ - ૮૨

ઉપર આભ, નીચે ધરતી દશા એવી થયેલી છે ;
 હદ્ય નિશ્ચિંતતા વણસી ગયેલી પાછી લાગે છે.
 છતાં આસ્થા તણા કેવા પૂરેલા સાથિયા મેં તે !
 ભૂમિકા તે પરથી તો હદ્યની પ્રાર્થના થઈ છે.
 હરિ-આધાર તારા પર, હવે તો જીવવાનું છે;
 હદ્ય તે લક્ષ રાખીને, અનુષ્ઠાનો કરેલાં છે.
 કળા વિદ્યાની આવડત સૌ કૃપાથી વાપરીને તે,
 તને વિનવ્યાં કરી હદ્ય હદ્ય-પોકાર પાડ્યા છે.

સમર્થ સદગુરુ !

જીવનસૌરભ - પૃ.૨

સમર્થ સદગુરુ તારા સમો કોઈ ન બીજો છે,
 અકળ કોઈ રીતે કેવો, મને તેં શોધી કાઢ્યો છે!
 જુદી જુદી રીતે મુજને કંઈક, સાધન બતાવ્યાં છે,
 કરુ તો તે થતાં પાછાં નવાં સાધન કરાવ્યાં છે,
 કંઈક તો ગૂઢ સાધન શાં રહસ્ય જેનું બુદ્ધિયે,
 ઊંડી તેજસ્વી છો હોયે, છતાં સમજ શકે ના તે !
 હદ્ય એવા બધા સાધન હતાં અતિ ગૂઢ તે વિષે,
 પ્રવેશાવી શું અંદરનું રહસ્ય ખલ્લું કીધું છે
 તને મુજ સાક્ષી રાખીને

જીવન સૌરભ પૃ. ૩૨૮

જીવનની સર્વ બાબતમાં તને મુજ સાક્ષી રાખીને,
 અડોઅડ સાથ ઘારી તુજ થતું જે તે ત્યજ તુજને.
 જરા સરખો વીલો તુજને ન મારાથી મુકાતો છે;
 ભુલાયો ના ભુલાતો હવે એવી દશા મુજ છે.
 હવે તો જે થતું તે તે બને આશ્રયથી તારા તે,
 ને ડગલું એક પણ આગળ વિના તારા ભરાતું છે.
 હરિ, જેમાં એન તેમાં જીવનનું બળ બધું મુજ છે,
 હરિ જિવાડતો મુજને હદ્ય હરિમાં રખાવીને.

૧૪. લક્ષ્મીનું મહત્વ !

લક્ષ્મીની સંસાર -વ્યવહારમાં જરૂર છે. લક્ષ્મી માયા છે એમ કહેનારા ખોટા છે. લક્ષ્મી શક્તિ છે. એનો સદૃષ્યોગ કરવો જોઈએ. જો એની સાથે વ્યબિભાર કર્યો તો તેમને એ પાડશે, લક્ષ્મીનો જે દુર્ઘયોગ કરે છે તે પાપી છે તે પડશે. જે એનો સદૃષ્યોગ કરશે એની લક્ષ્મી ટકશે. જૂના જમાનામાં લક્ષ્મી સાત સાત પેઢી સુધી ટકતી પણ આજે એમ નથી લક્ષ્મી એ પવિત્ર શક્તિ છે. એને તમે ભગવાનનાં કામમાં વાપરો. તમારા એકલાના સ્વાર્થ માટે વાપરશો તો એ પતનનું કારણ થઈ પડશે.

કોઈક એમ કહેશે કે મોટાને બધું પચાવી પાડવું છે એટલે આમ કહે છે પણ મારે તો હાજર હાથવાળો ભગવાન છે. મારા સ્વાર્થ માટે હું બિલકુલ કહેતો નથી. લક્ષ્મી તો ભગવાન સ્વરૂપ છે, એને સાચી રીતે વાપરજો.

ભગવાનનું ભજન એ સદ્ભાવના પેદા કરવા માટે છે. નહીં કે નરકમાં રગદોળાવા. બે વાત એકી સાથે ના બની શકે. એટલે ધીરે ધીરે આ બે વસ્તુ સહન કરવી અને ત્યાગ કરવો એમ કરીએ તો જીવન ઉત્ત્રત થશે જ. એટલે સંસાર વ્યવહારમાં સહન કરવાનું કે ત્યાગ કરવાનું થવાનું નથી. એ તો આપણે પોતે જ કરવું છે. એમાં બીજાના દોષ ના જોશો, શાંતિ રાખીને ઉદ્દેગ થવા દીધા વિના મેમથી સહન કરવાના પ્રયત્ન કરજો.

- મૌન એકાંતની કેડીએ - પૃષ્ઠ - ૮૭

મહાશક્તિ લક્ષ્મી !

લક્ષ્મી એ તો સાધકનો વિકાસ કરવાને માટે એક મોટામાં મોટું સાધન છે. એનો જેવો જે ઉપયોગ કરે તેવો ને તેટલો જ લાભ તે મેળવી શકે છે. એના પ્રતાપે નર્કના દ્વાર પણ ખોલાવી શકે અને સ્વર્ગમાં પણ લઈ જશે. એટલે આપણી દણ્ણ જો ભગવાન તરફ વળેલી હશે તો લક્ષ્મીનો સાચો ઉપયોગ કેમ કરવો અને તેનાથી કરીને આપણને વધુમાં વધુ લાભ કેમ મળી શકે તે આપણને જરૂર સૂજ્યા વિના રહેવાનું નથી.

લક્ષ્મી એટલે ખરાબ અને આપણું અધઃપતન કરનારી છે એવા જ્યાલો આપણે કદી પણ રાખવા નહીં. લક્ષ્મી એ તો મહાશક્તિનું સ્વરૂપ છે. એ જેના પર રીતે તેનું સર્વકલ્યાણ તે કરી શકે છે. માતાને આપણે માતા તરીકે જ જો જ્યાલ રાખ્યા કરીએ તો તે આપણા પર શું કહી અકલ્યાણ થાય અવી રીતે વર્તી શકે ખરી ?

- ધનનો યોગ ! પૃષ્ઠ - ૧૭

લક્ષ્મી સાથે ભાવાત્મક સંબંધ

લક્ષ્મી સાથે ભાવાત્મક સંબંધનું મહત્વ ધર્યું છે. લક્ષ્મીનો લોકો સંગ્રહ કરી કરીને રાખી મૂકે છે અને તેના પ્રત્યે કોઈ પત્ની જેવું વર્તન રાખે છે. કોઈ પુત્રી જેવું વર્તન રાખે છે. તો કોઈ માતા જેવું પણ વર્તન રાખે છે.

પુત્રીને પાળી પોણીને મોટી કરીને આપણે બીજાને આપી દેવી પડે છે. તેમ લક્ષ્મીને સંગ્રહ કરી કરીને વધારે સાચવી રાખીને આખરે તેનો હવાલો સોંપી દેવાનું જે કરે છે, તે તેની સાથે પુત્રી જેવો

વ્યવહાર અને સંબંધ રાખે છે. પોતાના એકલાના જ અંગત ભોગવિલાસ અને એશાઓરામ પાછળ જ જે ખર્ચ કરે છે, તે તેની સાથે પત્ની જેવો સંબંધ રાખે છે.

અને જે કોઈ માતાએ મને જન્મ આપ્યો. અતિ દુખ વેઠીને મારું લાલનપાલન કરીને ઉછેરીને મોટો કર્ણો એનાથી આ શરીર મળ્યું. તેથી આ જીવનનો કોઈ દિવ્ય હેતું હું સમજી શકવાનો હું. એવી દિલમાં તેના પ્રત્યે કૃતજ્ઞતાની લાગણી વારંવાર દર્શાવ્યા કરીને તેના પર ઘડીએ ઘડીએ વારી જાય છે અને તેને પ્રસન્ન રાખવા માટે ભથ્થા કરે છે. એવી રીતે લક્ષ્મી સાથે જે રીતે વર્તે છે તે માતા જેવો પવિત્ર સંબંધ રાખે છે.

- ધનનો યોગ : પૃષ્ઠ - ૧૮

ધનનો ઉપયોગ - સાવધાન !

પૈસાદાર લોકોના પૈસાએ દુનિયામાં ધણું અવળું ઉપજાવ્યું છે. એ શક્તિ આજે અણાધડના હાથમાં જઈ પડી છે. એના સદુપયોગની કળા તેઓ જાણતા નથી. તેઓ ભોગમાં પડેલા છે ધન એ તો શક્તિ છે. એનું હોવાપણું ખોટું નથી. એના પરત્વેની આપણી વિચારસરણી એને દિવ્ય હથિયાર તરીકે વાપરવાની કળા એના ઉપયોગની જ્ઞાનપૂર્વકની યોગ્ય સમજણ આપણને હંદ્યથી પૂરેપરાં સમજાયો નથી, તેથી આ બધો ગુંચવાડો છે.

જીવન શું પૈસાદારનો જ વરેલું હશે ? જે જીવનમાં ભાવનાની કદર નથી, ભાવનાનું મૂલ્ય નથી, તેવા જીવનને શું કરવાનું ? જે જીવને જો જીવનની જ સમજણ ના હોય, તો એ પૈસાને ભેગા કરીને શું કરવાના છે ?

જીવનના અર્થે જ એ બધાનો તો ઉપયોગ કરવાનો છે. જો એનાથી જીવન જકડાતું લાગતું હોય તો પૈસાને શું કરવાના ? એવા પૈસા આપણા વહાલામાં વહાલા સ્વજનના શબ જેવા છે. પૈસાનું વધુ પડતું મહત્વ જીવનમાં વિકૃતિ પ્રગતાવે છે, તે તો નકકી જ જાણજો.

- 'ધનનો યોગ' પૃષ્ઠ - ૧૧૫

'લક્ષ્મીપૂજન પ્રાર્થના - શાર્દૂલવિકીર્ણિત'

લક્ષ્મીનો ઉપયોગ યોગ્ય બનતાં શક્તિ બને લક્ષ્મી તે,

તેનું ભાન જગાડવા જીવનમાં પૂજાવિધિ આ ખરે !

ધર્મ જે વપરાય લક્ષ્મી જીવને સદ્ભુદ્વિ પ્રેરાવતી,
તે સંસ્કાર સ્કુરાવીને જીવનમાં આનંદ રેલાવતી.

જે લક્ષ્મી સુખ નિત્ય વૈભવ અને ઐશ્વર્ય દે સાથ,
તે લક્ષ્મી અજવાળજો જીવનનો તોલકો રૈજો પૂર્ણદા.

અનુષ્ટપ

પરમાર્થ અને સ્વાર્થ બંનેનો મેળ જીવને
પ્રેરાવવા મળી લક્ષ્મી વયરાજો રૂડી રીતે

- યુગવિમર્શ : પૃષ્ઠ-૧૨૫

૧૫. જીવનસંદ્યાના આચાર !

આપણે તો ઘડપણ બાકીનું આયુષ્ય મૂંગા મૂંગા સમતા ધારણ કરીને, ભગવાનના સ્મરણમાં ગાળ્યા કરીએ તે જ આપણા માટે ઉત્તમ છે. કોઈ આપણી દરકાર રાખે કે ન રાખે તેનો લેશમાત્ર વિચાર પણ પ્રકટવા ના દેવો. જ્યારે પ્રકટે ત્યારે મનને સાંત્વન આપી તેનું સમાધાન કરવું ત્યાં સુધી ઘરમાં ઘરનાંની સાથે જાજી માથાકૂટમાં ના ઊઠરવું.

પોતાના આગ્રહોને અને મંતવ્યોને અને અકલ હોશિયારી જ્ઞાનને તથા આવડતને કદી આગળ પડવા દેવાં નહીં કારણ કે તેમ કરીશું તોપણ તે પ્રમાણે કોઈ વર્તવાનું નથી. મૌન રહીશું અને બધાની સાથે સદ્ગ્રાવ તથા પ્રેમ રાખીશું તેમની સાથે વિનોદભાવે તેમને આનંદ પ્રવર્તી શકે તેવું વર્તન રાખીશું તો આપણે તેમના આનંદનું કારણ થઈ પડીશું.

નવરાશના સમયે - રાત્રે ઘરમાં બાળકોને આનંદ થાય તેવી વાર્તાઓ કહીએ અને એ રીતે ઘરના વાતાવરણને આદમીઓ રાખવાનો આપણો સાંગ પ્રયત્ન હોય તો ઘડપણમાં આપણને હેણે કશું મહત્વ ન મળે તેનો વાંધો નહીં. પણ આપણે તેનો સમજણ વડે કરીને ઘરમાં બીજાને વધુને વધુ અપાવ્યા કરવાનું વિચારીએ અને તે પ્રમાણે આચરણ કરીએ.

‘આવી મળે તે અવસર’ પૃ. ૪૩

મૌન :

એકાંતિક જીવનમાં મૌનને પ્રધાન સ્થાન છે. તેમાંય સમગ્ર આધારને પ્રભુને સમર્પણ કરવાની ભાવનાને ઉદ્દીપ્ત કરવાને માટે તો મૌની ખાસ અને ઘણી જ જરૂર છે.

એકલરામને અસહાય દશામાંથી પ્રત્યક્ષ સહાય મળી શકે એમાં સાથ આપનાર એક મૌન છે. મૌન એ તો આપણો જીવતો જગતો મિત્ર છે. આમાંથી જે શક્તિ ઉત્પત્ત થાય છે એ શક્તિની બરાબર કોઈ શક્તિની તુલના થઈ શકે એમ નથી. પ્રત્યેક જીવને અસહાયતાનો અનુભવ તો થાય છે, પણ તે ટાળવાને કોઈ મથુરું નથી.

મૌનના જ્ઞાનપૂર્વકના અભ્યાસથી ને તેમાં અનુશીલન પરિશીલનથી જીવનમાં તેજસ્વિતા પ્રકટે છે. જીવન વધારે વિશાળ, શાંત અને સમભાવી બને છે. હેતુપૂર્વક ને ભાવનાથી પાળેલા મૌનમાં એવી ગૂઢ શક્તિ છે. તેના અભ્યાસથી જીવનમાં સર્વાર્ગી શુચિતાનો સંચાર થવા માટે છે. જ્ઞાનીનું કામ - જ્ઞાન, ભક્તની ભક્તિ, યોગીનું ધ્યાન મૌનમાંથી જન્મે છે. પરમ તત્ત્વની જાંખી કરવામાં જે તત્ત્વ અનિવાર્ય છે તે મૌન છે.

- ‘જીવન પ્રવેશ’ - પૃ. ૨૦૦

મૌનની શક્તિ :

મૌનના ગર્ભમાં અપાર શક્તિ છે. મૌનના સેવનથી માનવી પ્રશાંતમૂર્તિ બને છે. મૌનના સતત અનુશીલન - પરિશીલનથી હૃદયમાં પરમ શુચિતાનો સંચાર થાય છે. બૃદ્ધિમાં વિવેક ધર્મ પ્રગટે છે. એ શુચિતા અને વિવેકના સંયોગથી શ્રદ્ધા અને તપશ્ચર્યાની જવલંત ભાવના પ્રગટે છે. તપ અને શ્રદ્ધાના જ્ઞાનપૂર્વકના મિલનથી જીવનમાં અખંડિત એવી સમર્પણની શક્તિ જન્મે છે. પ્રતિક્ષણ જે પોતાની જીવનશક્તિને પરમ કલ્યાણની દર્શિએ સમર્પે છે, તેના સર્વ સમર્પણની શક્તિનાં મૂળ તે મૌન છે. જીવની સર્વ કોઈ પરિસ્થિતિમાં યોગ્ય વર્તન વ્યવહાર રાખીને મૌન સેવાથી પરમ શાંતિ ને ધ્યેય કેળવાય છે અને ઈષ્ટ હોય તેની પ્રાપ્તિ થાય છે.

- જીવન પ્રવેશ પૃ. ૨૦૧ - ૨૦૨

પ્રભુ સચરાચર છે. “આત્મવત્ત સર્વભૂતેષુ” ની ભાવના સતત કેળવો. સંતોષમાં શાંતિનો પ્રાણ છે.

૧૬. ખરો યજી - જીવનયજી !

આજકાલ બહુ યજો થાય છે. મહાત્માઓ સાચી સલાહ આપતા નથી. ઋષિમુનિઓએ યજો કરેલા પણ તે કાળમાં ધનધાન્યની વિપુલતા હતી. મંત્રો શોધાયા હતા, તેનું આહ્લાવાન થતું વળી તેનું આહ્લાવાન કરી શકે એવા ઋષિમુનિઓ હતા સંસારના મનુષ્યો તો આંધિયા કરનારા છે, દીધે રાખે છે.

મુંબઈ નિવાસી મારા એક ભિત્રે કહેલું કે એક મોટો યજી કરાવું. પૈસા ઘણા મળશે મેં ના પાડી. જેમ બીજા ધંધા છે, એમ આ યજનો પણ ધંધો છે એવા યજો કરશો નહીં એક બીજા માટે પ્રેમથી સ્નેહ કરી સહન કરશે એ જ સાચી યજી બની રહેશે.

કુલકૈત્રનું મંદિર થાય તો તે ઉત્તમ વાત છે, પણ સમાજમાં ખોટી રીતની ભાવના ફેલાય. સમાજ અભમાં રહે તે હીક નથી. પૈસાની જરૂર હોય તો મહેનત કરો, પૈસા મળશે. ભગવાનનો વળી પુનરુક્તાર કેવો? લોકો ઉંધે રસ્તે દોરાય છે. મહાત્માઓ આશીર્વાદ આપે અને કૃપા મળી જાય! લોકો જ્યારે આશીર્વાદ અને કૃપાની વાત કરે છે ત્યારે મારું લોહી સૂકાઈ જાય છે. આવું કહેનારા તમને અવળે માર્ગ દોરે છે. મારી પાસે દંડા હોય તો આવું કરનારાઓને ઠોકું.

ગાંધીની દુકાને બે પૈસાની વરિયાળી લેવા જાવ, મફત આપશે ખરા? જાતે કર્મ કર્યા વિના કશું મળવાનું નથી. માટે જાતે ભગવાનનું સ્મરણ કરો અને એ ન થાય તો સફ્ફુલાવથી વર્તો. તો તે પણ બસ છે - પૂરતું છે.

- મૌનમંદિરનું હરિદ્વાર - પૃષ્ઠ ૫૮-૬૦

જીવનયજી

યજી કર્યા વિનાનું ખાવું એ ચોરી કરીને ખાધા સમાન છે. પણ એના કરતાંયે વધારે સાત્ત્વિક ભાવવાળા યજના અનુભવની વાત તમને જીવનયવાની છે. એને જીવનયજી કે જીવનયોગ નામ આપી શકાય. તેવો યજી કરતાં કરતાં પ્રત્યેક દિન આપણને a new change in our consciousness.

આપણી ચેતના પ્રભામાં એક નવી જ દીપ શિખા ઉમેરાઈ. આપણી આંખો જીવનદીપ નવા જ રૂપરંગ ધારણ કરતો અનુભવાય અને આવું કદી કહી બેચાર દિવસે નહીં પણ દરરોજ થાય તો એ યજી ફળે છે. એમ અનુભવ્યું ગણાય. વળી એ યજનનું ફળ પણ પરમ પવિત્ર ગણાય. તેથી તેનો તો પાછો માત્ર પારમાર્થિક માર્ગ જ ઉપયોગ થાય. એટલે પાછું એ બધું મળેલું ફળ આજ રૂપે જ એ યજનારાયણને પ્રેમભક્તિથી સમર્પણ ભાવે સોંપી દેવાય એની પ્રસાદી મજ્યા કરે, એનું નામ જીવનયજી કે જીવનયોગ.

- 'જીવનસંશોધન' પૃ. ઉત્ત્પ - ઉદ

તપશ્ચર્યા

કશું સુખ ભોગમાં ન છે ; નર્યુ સુખ ત્યાગમાં તો છે;
થતો રહે તો જે જે ત્યાગ તપશ્ચર્યા શી સાચી તે!

તપશ્ચર્યાથી જીવનનું નવુ ધડતર જે થતું રહે છે;
અનુભવથી જીવનમાં તે જ ખરેખર નાણી જોયું છે.

તપશ્ચર્યા વિના ધડતર સદા, જીવનનું થઈ શકતું,
હદ્ય તે સત્ય અનુભવથી થયું અમલીકરણ તેનું

- જીવન સૌરભ ! પૃષ્ઠ - ૨૬૬

૧૭. અનુભવનો પ્રભાવ !

અમારો વાદ ના કરશો. અમારી રીત જુદી છે;
 અમારું બોલવું જુદું, અમારું સર્વ ઉલટું છે!
 પ્રભુના તો અમે બદા, જગતના છો તમે બંદા;
 અમારા ને તમારા તો સદાયના છે નવા ફંડા!
 અમારે તો પ્રભુ સાથે પડ્યાં પાનાં જીવનમાં છે;
 નજર જેમાં અને તેમાં અમારી શી પ્રભુ પર છે!
 નિરંતર સ્વાર્થમાં મસ્ત પૂરેપૂરા ય રૂબેલા જે;
 બીજાંને તે મૂલવવાના ને તમારા વર્થ ફાંઝાં છે!

‘જીવન અનુભવ-ગીત’ પૃષ્ઠ - ૪૪૧

હજારો હાથવાળો !

મને સંબંધ શા શા તે જીવનમાં શોધી આય્યા છે ;
 હજારો હાથવાળો એ જેણે સાબિત કરી બતાવ્યું છે!
 બધા સંબંધ તે તે શા મને ઉપયોગ આવ્યા છે ;
 બઢવવા શાન તુજ વિશે મને તે કામ લાગ્યા છે !
 બધાં તુજ હાથની મદદે ચીંધ્યા કર્મો થયેલાં છે;
 ખરેખર શા હું તૃશુલતથી થયું હો તે કશું ના તે !
 પ્રભુ મોટોઝ પ્રભુ મોટો, જીવન કેવો મળેલો છે ;
 હદ્ય એ ઓથના ભાને હું શો મગરૂર ખરેખર છે!

- ‘જીવન અનુભવ ગીત’ પૃષ્ઠ - ૪૪૫

અનુભવ શા મીઠા ખાટા !

કિનારો કયાંય ભાણ્યો ના, જુદે જુદે જુદું મહાત્યા;
જિગરના પ્રેમસાગરની મહોબત શી રસીલી છે!
જિગરના પ્રેમ લટકાથી અમે લહુ થઈ શા તે!
જીવન એના ઈશારાથી અમે જ્યાં ત્યાં ફગાવ્યું છે!
જીવન અકળાયું ત્યાં ત્યાંના અમે શા વાયરા ખાધા!
અનુભવ શા મીઠા ખાટા મહીં તુજ સ્વાદ ન્યારો છે!
જુદા જુદા અનુભવોમાં ચરણરસ માત્ર એક જ છે,
અનેક અનુભવોનો નિયોડ તો એકસરખો છે.

- 'જીવન અનુભવ -ગીત' પૃ.૪૫૦

અમે ના એકલા ધીએ

જીવનના પ્રેમ સારગનો કિનારો હાથ લાગ્યો છે;
બધી સિકલ જીવન કેરી અમારી શી ફરી ગઈ છે!
ભલે તે દૂબીએ દરિયેઝ અમે દૂબવા પડેલા ત્યાં ;
અમારી બહાર ઊભેલો અરે ! ચિંતા કરો શાને ?
અમારી ના દયા ખાશો, કશો કકળાટ ના કરશો;
હદય ફિકર ના કંઈ કરશો, ભલે દૂબતા જ દેખાઈએ!
અમે ના એકલા કયાંયે, જિગર અમ સાથ કોઈક છે !
તમોને તે ન દેખાયે, ભરોસો શી રીતે દઈએ?

જીવન -અનુભવ ગીત પૃષ્ઠ -૪૪૮

૧૮. અભેદોસના અને અભેદ ભાવનું પરિણામ !

જુગતમાં બધું અભેદ રૂપે જ તત્ત્વ રૂપ છે. એટલે જે કંઈ બન્યા કરે છે તે આપણા લીધ જે છે એનું કારણ તો આપણામાંનું જ છે. એમ સમજને એ કર્મ સાથે એવી રીતે વર્તન કર્યા કરવાનું છે કે જેથી તે કર્મ કરી આપણામાં બંધન રૂપે રહે નહીં. તે તોજ બની શકે જો કર્મમાં માત્ર તે કર્મ પ્રમાણેની ભાવના, વૃત્તિ કે જ્યાલ, ભાન, જ્ઞાન રાખ્યા કરીને તે તે બધું ભગવાનને સમર્પણ થયા કરે ત્યારે જ આપણને કર્મ અડી શકવાના નથી. કર્મની સાથે એનાં ગતિ અને પ્રકારની રીતે આપણે વર્તવાનું નથી જ. તે ધર્મ આપણો નથી. આપણે ઉલટી ગતિએ વહેવાનું છે. માણસ મુશ્કેલીઓમાંથી શીખે છે. એનામાં પ્રાણ તેથી કરીને પ્રકટે છે.

જીવનનું તેજસ્વીપણું પણ મુશ્કેલીઓમાં જ વધે છે. આત્મશક્તિ કહો કે પોતા પરના આત્મ વિશ્વાસની ઝાંખી કહો, તે એવાં થતાં રહેતાં યુદ્ધમાંથી પણ મળતી રહે છે.

- 'જીવનસંદેશ' - પૃષ્ઠ - ૮

અભેદભાવનું પરિણામ અનુભવાય છે. ભેદ કરીને મનમાં કલેશ અશાંતિ ઉદ્ઘેગ ફિકર, ચિંતા ગુંગળામણ, મૂંજવણ વગેરે પ્રગટે છે. ભેદ અસુખ પ્રેરે છે ને દુઃખ પણ જન્માવે છે આ તદ્દન વાસ્તવિક હકીકત હોવા છતાં માનવી તે રીતે જ પ્રેરાય છે અથવા તો તે અંગેખરેખરું તેણે વિચાર્યુ જ હોતું નથી. શાંતિ પ્રસંગતા, વિવેકબુદ્ધિની સૂક્ષ્મતા વગેરે જીવનમાં દુઃખ હોવા છતાં મુશ્કેલી, વિઘ્ન હોવા છતાં સુખ ઉપજાવી શકે છે. તેવી સમજણ માવીના દિલમાં પ્રકટતી નથી.

માનવી તો માત્ર અળસિયાની પેઠે સંસારવ્યવહારમાં એનો એજ એકડો ઘૂંઠાં કરે છે. સંસારવ્યવહારમાં એનો એ જ એકડો ઘૂંઠાં કરે છે સંસાર-વ્યવહારના કર્મમાં કાર્યદક્ષતા, કુશળતા પ્રગટે કર્મ કૌશલ્ય જન્મે તે પરત્વેની પણ તેની હૈયાસૂજ તેને જાગતી નથી. તેનું કારણ પણ એ જ હોઈ શકે કે તે માત્ર વિચારમંથન વિનાનું ધરેડ્યુક્ત જીવન જીવી રહ્યો છે. પોતાનાં મળેલાં કર્મમાં પણ જે માનવી કર્મમાં કૌશલ પ્રગટાવવાની હૈયાસૂજ ધરવો છે ને પ્રમાદને સેવતો જ નથી તેવા માનવીને આજ નહીં તો કાલ પોતાના વિષેની (જીવન પરત્વેની) સૂજ પ્રગટવાની શક્યતા છે.

જીવન મળ્યું છે ઉત્તમ થવા કાજે
કટિબદ્ધ થવા કાજે
અને
કર્મમાં ભાવનાથી
રત થવા કાજે.

‘ધનનો યોગ’ પૃષ્ઠ - ૮

મૃત્યુનું સ્વરૂપ

મૃત્યુનું સ્વરૂપ જગતે માની લીધેલું છે, એવું કારમું છે જ નહીં મનુષ્યે પોતાની નિર્બળતાની ક્ષણમાં એને ભયાનક વસ્તુ તરીકે ઓળખાવી અને એ વિચાર કે લાગાડીને એણે પોંખ્યા કરી છે. એટલે મૃત્યુ માનવીની નજરે ખૂબ ભયંકર દેખાય છે. પણ એમાં સાચી વાત વિશેનું અજ્ઞાન છે. પ્રતિક્ષણ બદલાઈ રહેલા વિશ્વમાં જીવનના જેટલું જ મહત્વ ધરાવતી વસ્તુસ્થિતિ મૃત્યુમાં છે.

જીવન અને મૃત્યુ એ બંનેનું વાસ્તવિક સ્વરૂપ એક જ છે. જ્યાં મૃત્યુ છે ત્યાં મૃત્યુનું પરિણામ નિશ્ચિત છે. અથવા એમ પણ કહી શકાય કે પ્રત્યેક વસ્તુ પળેપળ રૂપાંતર પામતી જાય છે. એટલે તેનું જૂનું નાશ પામે છે અને એ જ પળે નવું જન્મે છે, એટલે કે મૃત્યુ અને જીવન એક જ જીવનતત્ત્વનાં બે દર્શન છે. પણ તેમાં આપણે માનવીએ આકાશ પાતાળના ભેદ પાડી નાખ્યા છે, ને જેવી એક સામાન્ય અને સ્વાભાવિક સ્થિતિને આપણે અકારી કરી મૂકી છે.

એ ઉપરથી સમજી શકાય કે હજુ જગત કેટલું અજ્ઞાત દશામાં જવી રહ્યું છે. મૃત્યુ તો જીવન - તત્ત્વ જેટલું જ મંગળકારી છે.

- 'જીવનસંદેશ' પૃષ્ઠ - ૨૭૫

જીવન એટલે શું ?

જીવન એટલે અનંત જન્મોના સંસ્કાર લઈને આવેલી (જીવની) ચેતનાશક્તિની માનવદેહ દ્વારા થતી વહનક્રિયા.

જીવન નહીના પ્રવાહની માફક પ્રતિક્ષણ પલટાતું જાય છે. ને છતાં તે પલટા ફેરફારો જૂનાના આધાર પર જ થતાં રહેલા હોય છે. સંસ્કારોનોએ નહીના પટની માફક એક પટ પણ રચાયેલો હોય છે. તે પટમાં વહેવાતરરું જીવનપ્રવાહનું વલણ અને નવા સંસ્કારોનું ઘડતર સાધારણ રીતે અને સ્વાભાવિક રીતે હોય છે. તેથી જ ઈન્દ્રિયોના સામ્રાજ્ય હેઠળ ઘણા માનવીએ કર્મના સંસ્કારનાં પોટલાં બાંધીને જગતમાંથી ચાલતા થાય છે.

કોઈ કોઈ વિરાટ વ્યક્તિઓને જ એ પોટલું છોડી મૂકીને જ કોઈપણ જાતના બંધન વિના, બીજા વિના આ સંસારમાંથી પ્રવાહ થઈ શકે એથી સ્થિતિ મેળવવાની પ્રબળ ઈચ્છા થાય છે. આવી પ્રબળ ઈચ્છાને પરિણામે એવો કોઈ પોતાની ઈન્દ્રિયોને તેમના તેમના વિષયોમાં રસ લેતી રોકવા માંડે છે. એ રીતે ઈન્દ્રિયોના વિષયો પ્રત્યે આક્ષીભાવ રાખતાં રાખતાં એવો ધન્ય જીવ નિરાસકત બનતો જાય છે.

છેવટે એની ઈન્દ્રિયોની ટેવનું એવું રૂપાંતર થઈ જાય છે કે ઈન્દ્રિયોનો પણ આક્ષીભાવ રહેવો સહજ થઈ જાય છે. આમ એની વૃત્તિ-નિરાસક્તિના ઠંડા ભાવના પ્રવાહમાં વહેતી થાય છે એટલે સંસ્કારો સંપૂર્ણ શુદ્ધિ થવા આવતાં એનાં કર્મનાં બંધનો તૂટે છે. - 'જીવન સંદેશ' - પૃષ્ઠ - ૨૨૪

૧૮. દીર્ઘાયુષા કેવી રીતે ?

સંસ્કારો સીમાબદ્ધ છે, મર્યાદાવાળક છે, અને એ વિશેષ કરીને તો પ્રાણતત્ત્વના જ હોય છે. એટલે કે આશા, ઈચ્છા, તૃષ્ણા, લોલુપતા, કામ, કોધ, મોહ, લોભ, મદ, મત્સર આદિ એ પ્રકારના અસારો છે જ્યારે તેનો ઉદ્ય, વર્તમાન થાય ત્યારે આપણા શાસોશાસ પર એની અસર પડે છે.

આ આશા, ઈચ્છા, તૃષ્ણા, લોલુપતા વગેરેની વૃત્તિ રહ્યા કરવાની. શાસ ટૂંકો થઈ જાય છે અને એટલે જ આપણામાં રહેલું એ જીવનતત્ત્વ છે તેને ટૂંકું કરે છે. કોઈ વેદીય શાસ્ત્રમાં એટલે કે એલોપથી, હોમિયોપેથી, યુનાની વગેરેમાં એનું વજન હોય કેના હોય, પણ આધ્યાત્મક શાસ્ત્રોમાં આ શોધાયેલી હકીકત છે. કોધ થાય, કામના પ્રગટે, ઉત્કટ આવેગો પ્રકટે ત્યારે હંમેશાં શાસોશાસ ટૂંકા અને એટલું જ જીવન ટૂંકું.

આપણા અનુભવીઓએ વિચાર્યુ કે જીવ દશામાં તો આ (આશા, તૃષ્ણા વગરે) શેકાય તેવા નથી. શલાતમાં તો આ બધાને કાબૂમાં લેવાને કોઈ શક્તિ નથી ત્યારે શું થાય? એનો વિચાર કરતાં એવા મત ઉપર આવ્યા કે આંતરિક બળ પ્રગટે એટલે કે તટસ્થતા પ્રગટે તો જ એના (આશા, તૃષ્ણા વગરે) થી નોખા થવાની શક્તિ પ્રગટે. તટ એટલે એ પટ ઉપર ઊભા રહેલું. એમાં તણાઈ ન જવું એટલે તટસ્થતા.

આમ તટસ્થતા જન્મે તો આ બધાના પ્રવાહમાં તણાઈ ન જઈ શકીએ અને જો થોડા તણાઈએ તો પણ એમાંથી પરાડમુખ થઈ શકીએ, પાછા વળી શકીએ. આધ્યાત્મિક શાસ્ત્રમાં વરસ એ જીવન નથી પણ શાસને જીવન કર્યું છે. એટલે તટસ્થતા કેળવાતાં શાસ અને પ્રાણ શુદ્ધ થતાં જીવન લાંબું થશે.

- ‘મૌનમંદિરમાં પ્રાણપ્રતિષ્ઠા’ - પૃષ્ઠ - ૭૬

સદ્ભાવભરી સ્વૈચ્છિક સહાય

સંસ્થાને અપાતી આર્થિક સહાય ૮૦-જ હેઠળ કરમુકત છે, સંસ્થા FCRA 1976 અન્વયે પરદેશનું ફંડ સ્વીકારી શકે છે. હરિ: અંગ આશ્રમ, નિદ્યાદનો દેનાબેંક, નિદ્યાદ શાખાનો બેંક એકાઉન્ટ નંબર : ૧૦૦૮૧૦૦૦૪૫૮૮ છે. જેમાં દાતાશ્રી કોરબેંકિગ દ્રારા ખાતામાં અનુદાનની રકમ જમા કરાવી શકશે. (દાતાશ્રીઓને અનુદાન સાથે પૂરું નામ, પૂરુષ રૂનામું, ફોન નંબર, દાનનો હેતું લખીને ચેક હરિ: અંગ આશ્રમ, નિદ્યાદના નામે ટપાલ / કુરીયરથી મોકલવા વિનંતી છે.)

વર્ષ ૨૦૧૫ - ૧૬માં સંસ્થાની નિષ્કામ જનસેવાની પ્રવૃત્તિઓમાં ઉદારદિલથી દાતાઓએ સ્વૈચ્છિક સહાય આપી તે દાતાઓને અભિનંદન. સંસ્થા સૌનો હાર્દિક આભાર માને છે.

હરિ: અંગ આશ્રમ

પો.બો.નં. ૭૪

મુ. નિદ્યાદ જિ. બેડા

પીન નં. ૩૮૭૦૦૧

ફોન નં. ૦૨૬૮ ૩૨૪૬૨૮૮

દરિ: અંગુંજીની આશ્રમ, નડિયાદ મુકામે ૨૦૧૬ - ૧૭ના વર્ષ માટેના ઉત્સવોની ઉજવણીની યાદી

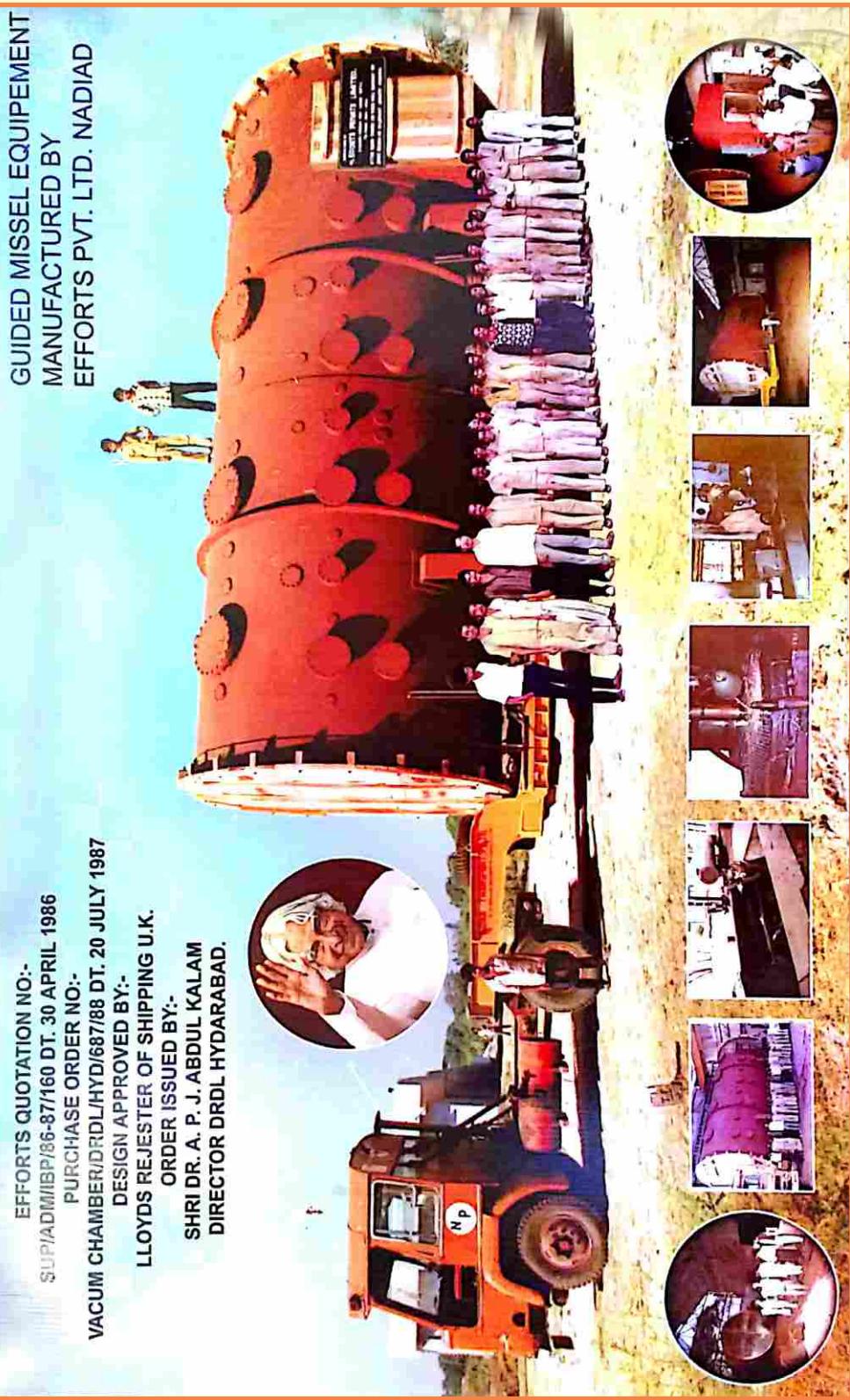
- (૧) તા. ૧૫-૦૪-૨૦૧૬ : રામનવમી
શુક્રવાર સવારે ૭.૩૦ થી ૮.૦૦ ચા નાસ્તો
સવારે ૮.૦૦ થી ૧૦.૦૦ નામસ્મરણ, પ્રાર્થના, ભજન, આરતી
સવારે ૧૦.૩૦ કલાકે મહાપ્રસાદ
- (૨) તા. ૧૬-૦૭-૨૦૧૬ : ગુરુ પૂર્ણિમા
મંગળવાર સવારે ૭.૩૦ થી ૮.૦૦ ચા નાસ્તો
સવારે ૮.૦૦ થી ૧૦.૦૦ નામસ્મરણ, પ્રાર્થના, ભજન, આરતી
સવારે ૧૦.૦૦ થી ૧૦.૩૦ ગુરુવંદના અર્પણવિધિ
સવારે ૧૦.૩૦ થી ૧.૦૦ મહાપ્રસાદ
- (૩) તા. ૨૫-૦૮-૨૦૧૬ : પૂ. શ્રી મોટાનો ૧૧૮મો જન્મોત્સવ
(ભાદ્રવા વદ - ચોથ ને તા. ૨૦-૦૮-૨૦૧૬)
રવિવાર સવારે ૭.૩૦ થી ૮.૦૦ ચા નાસ્તો
સવારે ૮.૦૦ થી ૧૦.૦૦ નામસ્મરણ, પ્રાર્થના, ભજન, આરતી
સવારે ૧૦.૦૦ થી ૧૦.૩૦ સ્વજન અનુભવ, આભાર વિધી
સવારે ૧૦.૩૦ કલાકે મહાપ્રસાદ
- (૪) તા. ૧૧-૧૦-૨૦૧૬ : વિજયાદશમી (દશરા ઉત્સવ)
મંગળવાર સવારે ૭.૩૦ કલાકે ધજારોહણ વિધિ
સવારે ૧૦.૦૦ કલાકે મહાપ્રસાદ
યજમાન : આશરા પરિવાર
- (૫) તા. ૩૦-૧૦-૨૦૧૬ : ચોપડા પૂજન (શારદાપૂજન) દિવાળી
રવિવાર સમય : સવારે ૧૦.૩૦ થી ૧૨.૦૦
નોંધ : જે સ્વજનોએ ચોપડા, પૂજન માટે આપવાના હોય તેઓએ
તા. ૩૦-૧૦-૨૦૧૬ના અગાઉના દિવસે પૂજયશ્રી મોટાના ચેતનારૂમમાં
મૂક્વા અને તેની પાવતી કાર્યાલયમાંથી મેળવી લેશો.
- (૬) તા. ૩૧-૧૦-૨૦૧૬ : નૂતન વર્ષારંભ (બેસતુ વર્ષ)
સોમવાર દર્શનનો સમય : સવારે ૪.૩૦ થી ૮.૩૦, ૧૦.૩૦ થી ૪.૩૦,
૫.૩૦ થી ૭.૦૦ કલાક સાંજ સુધી
નોંધ : મૌનાર્થીઓના પ્રસાદ વિતરણ વખતે સમય પાલન અને શાંતિ જાળવવી.
- (૭) તા. ૦૮-૦૨-૨૦૧૭ : વસંતપંચમી, પૂજય શ્રીમોટાનો જ્ઞાન દિન
ગુરુવાર સવારે ૭.૩૦ થી ૮.૦૦ ચા નાસ્તો
સવારે ૮.૦૦ થી ૧૦.૦૦ નામસ્મરણ, પ્રાર્થના, ભજન, આરતી
સવારે ૧૦.૦૦ થી ૧૦.૩૦ સ્વજન અનુભવ, આભાર વિધી
સવારે ૧૦.૩૦ કલાકે ગુરુવંદના અર્પણવિધિ અને મહાપ્રસાદ

દ્રસ્તી મંડળ
હરિ: અંગુંજીની આશ્રમ, નડિયાદ

નોંધ : ઉપરોક્ત ઉત્સવો દર્શાવેલ તારી અને સમયે હરિ: અંગુંજીની આશ્રમમાં/સાધક નિવાસ (શ્રી સોમાકાકાના ઘેતરમાં) નર્દિયાદ મુકામે યોજાશે. તો સર્વે સ્વજનોને ઉત્સવોમાં અચૂક હાજર રહેવા વિનંતી.

GUIDED MISSEL EQUIPEMENT
MANUFACTURED BY
EFFORTS PVT. LTD. NADIAD

EFFORTS QUOTATION NO:-
SU/P/ADM/BP/86-87/160 DT. 30 APRIL 1986
PURCHASE ORDER NO:-
VACUUM CHAMBER/DRDL/HYD/687788 DT. 20 JULY 1987
DESIGN APPROVED BY:-
LLOYDS REJECTER OF SHIPPING U.K.
ORDER ISSUED BY:-
SHRI DR. A. P. J. ABDUL KALAM
DIRECTOR DRDL HYDARABAD.

પ્રિન્ટેડ મેટર

હરિ: તેંગ આશ્રમ,
પી. ઓ. બોક્સ નંબર-૭૪
નડિયાદ-૩૮૭૦૦૧